

**התכנון הכללי לחפירת כל רחבת הכותל:
חושך בקצה המנהרה**

emek shaveh
למק טוה عمق شبي

2015

תוכן העניינים

3	<< 1. תכנון כללי, או "זריקת חול בעיניים"?
5	<< 2. ה"פיילוט": הגשמת התוכנית הכללית כפרויקט פרטני ש"מתרחש" לו בדרך
6	<< 3. היערכות למגה-חפירה או זריית חול בעיניים?
7	<< 4. רע"ת מתגייסת לאישור התוכנית הכללית
8	<< 5. המשמעויות הארכיאולוגיות של התוכנית הכללית
11	<< נספחים

כתיבה: רז קלטר

תחקיר: גדעון סולימני, יונתן מזרחי

עריכת מידע: אנה וידר

עריכה לשונית: דליה טסלר

הגהה: חמי שיף

עיצוב גרפי: ליאור כהן

צילום: עמק שווה

emek shaveh
עמק שווה عمق شبيه

© עמק שווה (חל"צ) | www.alt-arch.org | info@alt-arch.org

עמק שווה הוא ארגון של ארכיאולוגים ופעילים קהילתיים, העוסק במקומה של הארכיאולוגיה בחברה הישראלית ובסכסוך הישראלי-פלסטיני. אנו רואים בארכיאולוגיה אמצעי לגישור וקירוב בין עמים ותרבויות בכלל, וכגורם בעל השפעה על הדינמיקה של הסכסוך הישראלי-פלסטיני בפרט.

הפרסום הופק על ידי ארגון עמק שווה (חל"צ) ונתמך בידי שגרירות נורווגיה בישראל, המחלקה הפדרלית לענייני חוץ, שוויץ (FDFA), קורדייד (Cordaid) ומשרד החוץ האירי. המידע המפורסם הוא באחריות ארגון עמק שווה בלבד, ואינו מייצג את דעת התומכים הנ"ל.

1. תכנון כללי, או "זריקת חול בעיניים"?

"מר דורפמן תיאר עוד את החזון של רשות העתיקות לתכנית הכוללת, שהנה חפירת כל רחבת הכותל ויצירת מפלס ארכיאולוגי שלם מתחתיה, שיאפשר רצף ארכיאולוגי מעיר דויד ועד למנהרות הכותל".¹

התמוטטות גשר המוגרבים בשנת 2004 היתה האות לגל הפרויקטים החדשים של בניוי ברחבת הכותל; אלא שפרויקט הגשר החדש לא התממש. בית המשפט שדן בעניין ההתנגדויות לבנייתו מחדש של גשר המוגרבים קבע, בין היתר, שיש צורך ב"תכנון כולל" של הרחבה.

בעבר היו תוכניות שונות לרחבת הכותל (הידועה שבהן היא תוכנית ספדיה), אך הן נגנזו. ב-2009 הוחל בתכנון כל הרחבה, אך בניגוד למקובל בפרויקטים בסדר גודל כזה לא נערכה תחרות אדריכלית.² הקרן למורשת הכותל שכרה את האדריכל גבריאל (גובי) קרטיס לעבוד בהנחיית שלמה אשכול, מהנדס העיר ירושלים (תעודה 2). קרטס הגיש תוכנית, ולמיטב ידיעתנו לא נבדקו חלופות.

באפריל 2009 ערכה רע"ת דיון ב"ראייה כוללת" לרחבת הכותל - כלומר, בתוכנית של קרטס. גם מדיון זה (תעודה 3) לא הועבר לידינו הסיכום של הישיבה. ראשון הדוברים, רענן כסלו (ראש מינהל שימור), תיאר נכון את המצב: זהו צומת מרכזי ו"אנחנו נגררים פנימה"; רע"ת חייבת להיות מעורבת "באופן מלא". השאלה היא כיצד?

אחריו דיבר ג'ון זליגמן: יש לרע"ת אחריות "מעבר לארכיאולוגיה [...] להיות שם ולנהל את המורשת של העיר העתיקה". זהו אותו טיעון של עמוס קלוזר ויורם צפירי, שהתנגדו לתוכנית הבנייה של 'בית הליבה' ו'בית שטראוס', בנימוק שמעבר לשטח החפירה עצמו קיימת מורשת ארכיאולוגית כללית הראויה לשימור (אלא שבועדות התכנון רע"ת ניצבה בצד השני של המתרס בכך שתמכה בעמדת הזימים). זליגמן המשיך ואמר:

"אנחנו חייבים להיות במרכז התהליך, לא נכון להוביל אותו, אבל להיות שחקן מרכזי. ישנה בעיה עם הלחצים שמופעלים עלינו ולכן חשוב שהתהליך יתקדם מהר. הביקורת הציבורית על מערכת הלחצים שהופעלו לאישור התכנית של בית שטראוס היתה קשה. קבעו בתב"ע של מעלה המוגרבים שלא יתקבל אישור, כל עוד אין תכנון כולל, ואז סוכם שכל דבר עתידי יחייב תכנון כולל, על אף שהוא לא הסתיים" (תעודה 3, 6.4.2009).

מדבריו של זליגמן עולה כי מדובר בתהליך שצריך לקדם מהר כדי למנוע לחצים על רע"ת. רע"ת מיהרה לאשר. היא היתה מוטרדת מן הלחצים הללו, אבל הרבה יותר מן הביקורת הציבורית שנמתחה על אישור בניית בית שטראוס. הוסיף יובל ברוך:

"תכנית כללית לאיזור הנה "זריקת [הכוונה ל"זריית"] חול בעיניים". מדובר על פרויקט עתיר ממון והוא לא ישים. ישנם מספר פרויקטים שמתרחשים "בדרך" (חניון גבעתי הוא הדוגמא האמיתית לכך). יש להציב תנאים, אך לא להתייחס לנושא כתכנית כללית" (תעודה 3).

(1) מינהל מחוז ירושלים, פרוטוקול החלטות מיישיבת הוועדה המחוזית לתכנון ובניה מס' 2010013, 26.10.2010, עמ' 6; השוו את תמליל אותה ישיבה, עמ' 25.

(2) א. ניצן-שפטן, א' 2011. "יש אבנים עם לב אדם": על מונומנטים, מודרניזם ושימור בכותל המערבי, תיאוריה וביקורת 38-39, עמ' 100-65.

תמונה 1: רחבת הכותל בשנת 2015, מבט כללי. הכותל במרכז, מצד ימין איזור הגן הארכיאולוגי, בצד שמאל בית שטראוס.

תמונה 2: רחבת הכותל, מבט אל הכותל. בצד ימין גשר המוגרבים הזמני. למטה אזור חפירות בית הליבה.

לדברי ברוך מה שנעשה עכשיו איננו תכנון כולל; וזו בדיוק דעת המתנגדים לתכנית של קרטס המקודמת ברחבת הכותל בוועדות התכנון. אורי בר שישת (מתכנן עירוני) התנגד לתוכנית של גובי קרטס בוועדת התכנון כיוון שלטענתו היא "תוכנית אינסטלטטיבית":

"אינסטלטטיבית, מבחינת האינסטלטציה - איפה יעבור הביוב ואיפה תהיה המעלית [...] ולא התחילו בכלל מחזור".³

לדבי בר שישת, לא שיתפו קהלים מעבר לגופים המעורבים ישירות בתכנון, ואין זה מקרה שהתוכנית הכללית מכשירה את כל הפרויקטים הנקודתיים שקידומם החל לפנייה:

"בינתיים על פי התוכנית ניתן לשחרר לאישור תוכניות נקודתיות אשר יקודמו כתוכניות מפורטות שעולות בקנה אחד עם תוכנית האב, כגון מעלה המוגרבים, בית שטראוס יחד עם בית הליבה. כלומר, מעניין, כל התוכניות הנקודתיות תואמות במקביל לתוכנית האב שנעשתה לאחרונה".⁴

בדיון הפנימי ברע"ת (תעודה ה-3) מודה יובל ברוך שאין תכנון כללי; אך בוועדות התכנון הוא יצדיק וישבח את התוכנית של קרטס. לפי יובל ברוך, הדרך לקדם דברים במדינת ישראל היא לא בתכנון כללי מסודר שלדעתו אינו ישים, אלא בשיטת "ההתרחשות בדרך". בדיוק כך פועלות עמותות המתנחלים במזרח ירושלים. אולי בגלל זה הביא יובל ברוך את חניון גבעתי כדוגמה "אמיתית" לפרויקט ש"התרחש בדרך". עוד לפני שתוכנן המבנה בחניון גבעתי, לפני שתוכניתו אושרה, כבר הבטיחה רע"ת לאלע"ד את תמיכתה בבנייה.⁵

הדובר הבא היה עוזי דהרי, ראש מינהל ארכיאולוגיה:

"אסור לנו לוותר על זכות הווטו שלנו לפעול על פי סעיף 29 לחוק העתיקות. אנחנו צריכים להיות מעורבים מתת הרקע [יש לקרוא: הקרקע] עד גודל וצורת החלונות. יש למצוא אורגן שיאפשר לנו להיות גם שותפים וגם מבקרים. חשוב לנו להוביל את התהליך הארכיאולוגי השימורי מתוך פרויקט הבנייה האמורה. יש לפעול מכוח חוק העתיקות ולקבל החלטות בהתאם. בעד הפרויקט הגדול, זהו פרויקט לאומי שיחייב לקבל תקציב מהמדינה" (תעודה ה-3).

דהרי מאמין בתוכנית הכללית, כלומר "בפרויקט הגדול". הצרה היא שרשות העתיקות רוצה להיות גם הגוף המבצע היחידי או המרכזי, וגם הגוף המפקח, כפי שמאפשר לה חוק רשות העתיקות, תשמ"ט-1989. במצב כזה אין אפשרות להגיע לאובייקטיביות או להחלטות חסרות פניות. כגוף מפקח רע"ת אמורה להגן על אתרי העתיקות, לפי סעיף 29 לחוק העתיקות שמאפשר לה למנוע כל פעולה באתר העתיקות שעלולה לפגוע בעתיקות, כולל:

"בנייה, סלילה, הקמת מיתקן, חציבה, כרייה, קידוח, הקמת בניינים או קירות" [...] [וכן הלאה].⁶

כגוף מבצע, לרע"ת יש אינטרס לעודד פעולות פיתוח כדי שהיא תוכל לבצע חפירות. ניגוד האינטרסים בולט; ומה שמכריע את הכף לתמיכה בפרויקט הוא שהפרויקט "יחייב לקבל תקציב מהמדינה". דרך אגב, לא ברור האם לפני משתתפי הישיבה הזאת היתה מונחת כבר תוכנית ממש (כלומר, תשריטים מפורטים). בלי שרטוטים אדריכליים אי אפשר להבין את התוכנית. כאשר מדובר בתוכנית בהיקף כזה, עם כל המשמעויות הנגזרות, אסור להחפז ולקבל החלטה עקרונית (בין אם לתמוך או לשלול אותה) ללא בדיקה של השרטוטים, הצגת התוכנית על ידי האדריכל, וכו'.

סיכום הדיון מאת מנהל רע"ת לא הועבר לידינו, אבל התקווה שרע"ת תתייחס לתכנון הכולל כאל דבר רצוי ומתבקש, כזה שמחייב חזון וחשיבה עקרונית, נגוזה.

גשר המוגרבים (שלא נדון כאן בפירוט) הוא דוגמה לעוד "פרויקט שמתרחש בדרך":

"יובל ברוך: על פי התוכנית המוצעת נדרשת חפירה ארכיאולוגית רחבה [...] מדובר על חפירה מורכבת והשאלה [היא] האם נוכל לייצר תוכנית, שלא תדרוש ביצוע חפירה ארכיאולוגית. נדרשים תימוכים, דירוגים ופינוי חלק מהרחבה, ויש להיערך לכך. יש לקבל החלטה מה יהיה עתיד השרידים שייחשפו. כבר כעת ברור שהחפירה לא תהיה מלאה, ולכן [אני] מציע שלא לבצע אותה בכלל ולחפש פתרון הנדסי חלופי [...]."

שוקה דורפמן: כלונסאות לקירות התמך יחסכו את החפירה, לכן יש לבסס את הקיר על כלונסאות. נבצע חפירה ארכיאולוגית מסודרת, כשהכוונה ליישך את רוב הרחבה, אך החלטות יתקבלו בהתאם לממצא שייחשף.

עופר כהן: מדובר על קיר כובד, שנכנס מתחת למפלס הרחבה בעומק של עד מטר וחצי, ולכן אין היגיון בביצוע כלונסאות.

חן כנרי [מנהל אגף הבינוי של קרן מורשת הכותל]: מטרת הפרויקט [היא] הרחבת עזרת נשים ולכן לא ניתן שלא לבצע את החפירה" (תעודה ה-4, 21.6.2009).

נדרשת חפירה "רחבה", אבל החפירה "לא תהיה מלאה". אז יובל ברוך מציע "לייצר" תכנית שבה רע"ת תוכל לאשר את הבנייה, אבל מבלי לחפור. יש לרע"ת שיטה למניעת חפירות ארכיאולוגיות: בנייה על כלונסאות (עמודים) (ראו בית שטראוס, פרק א'). דורפמן מציע "לחסוך" בכך שלאחר הכלונסאות תבוא חפירה חלקית, אבל המילה "יישור" מסגירה את האמת: הכוונה אינה להשאיר גן ארכיאולוגי מלא בשרידים, אלא שטח ישר ופנוי לצורך הבנייה או לצורך רחבת המתפללים. הפעם השיטה לא עובדת, כי מדובר על קיר כובד של גשר, לא על יסודות בצורת עמודים.

3) הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה - מליאה, מס' ישיבה 2010013, ביום 26.10.2010, תמליל, עמ' 105.

4) א' בר ששת, הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה - מליאה, מס' ישיבה 2010013, ביום 26.10.2010, תמליל, עמ' 105.

5) ר' גרינברג, מורשת מופרטת, עמק שווה, 2014, עמ' 7.

6) חוק העתיקות התשל"ח 1978, סעיף 29, סעיפי משנה שונים (ציטוט חלקי).

2. ה"פיילוט": הגשמת התוכנית הכללית כפרויקט פרטני ש"מתרחש" לו בדרך

לאחר שגובי קרטס נשכר על ידי הקרן למורשת הכותל להכין תוכנית כללית, הוא הציע שרוב או כל רחבת הכותל תיחפר לעומק של קומה נוספת, שתקורה באמצעות שורות של עמודים. למעלה תישאר רחבה גדולה פתוחה, בעוד שקומת המרתף תשמש לשימושים שונים: בידוק, מעבר ושהות במקום מוגן מפגעי מזג האוויר, וגם אתר ארכיאולוגי. מיד התחיל ברע"ת דיון בקידום מידי של התכנית:

"חפירות רחבת הכותל"

סולי אליאב [מנכ"ל הקרן למורשת הכותל]: יש לקדם את הפרויקט. שמואל רבין מונה למהנדס ואלי אילן [אדריכל שעובד בפרויקטים שונים של הקרן למורשת הכותל] מונה לאדריכל. המטרה לצמצם את כמות העמודים. מבקש שנציג מרחב ירושלים ישתתף בישיבות, אשר מתקיימות בקרן למורשת הכותל.
עופר כהן: מדובר על שינויים מינוריים בתוכנית שהוצגה בעבר.
החלטה: באחריות שמואל רבין להציג את התוכנית בישיבת הסטאטוס הבאה" (תעודה ה5, 30.8.2009; זהו דף שני של תעודה ד25 שהבאנו לעיל).

בפגישה הבאה מוצגות התוכניות האדריכליות וההנדסיות "להמשך החפירה של רחבת הכותל". לקרן למורשת הכותל יש בקשה קטנה:

"סולי אליאב: מבקשים אישור עקרוני לקידוח וביצוע של העמודים. על בסיס העיקרון של 6 עמודים בכל מלבן שגודלו 12X24 [מטרים].

שוקה דורפמן סיכם את הדיון:

1. יש לבצע פיילוט של שני מלבנים, על בסיס 12 עמודים, מזרחית לחפירת בית הליבה, צמוד לחפירה" (תעודה ה6, 12.10.2009).

עמותת הקרן למורשת הכותל המערבי לא ביקשה "פיילוט", אלא אישור עקרוני לקידוח העמודים. שוקה דורפמן מגביל ל"פיילוט" של 12 עמודים. רק ה"פיילוט" הזה לבדו ישתרע על פני כמעט 600 מ"ר! מבחינה הנדסית אין צורך ב"פיילוט". לא מדובר בעמודים חדשניים שצריך לבחון. מבחינה ארכיאולוגית מדובר בפגיעה בעתיקות, כמו בקידוחי בית שטראוס (פרק א'). הייתכן שדנים כאן על "פרויקט אחר שבדרך" ולא על התוכנית הכללית של גובי קרטס? לגבי גשר המוגרבים דובר אמנם על הרחבת שטח התפילה לנשים, אבל בהיקף של בערך מחצית "הפיילוט" הנדון כאן. לכן אין קשר בין הדברים. נוסף על כך, דורפמן מזכיר בפירושו את השטח: "מזרחית לחפירת בית הליבה, צמוד לחפירה". כלומר, אין קשר גם לפרויקט 'בית הליבה'. בשטח שצוין אין שום פרויקט אחר שמתוכנן מלבד התוכנית הכללית של קרטס.

צריך להבין את גודל האבסורד: רע"ת מצהירה כל העת שהיא היתה בין הראשונים שקראו לתכנון כללי לאזור רחבת הכותל. הנה החלו בתכנון כללי; אבל היזם ורע"ת יגשימו מיד, ללא שום ראייה כוללת, את התוכנית "הכללית", וזאת כפרויקט נוסף ש"מתרחש" בדרך, לפני שהתוכנית הכללית של קרטס אושרה בוועדות התכנון.

המסמך הבא בנושא הוא ישיבת "סטאטוס" ממארכ 2010:

"חפירות רחבת הכותל"

סולי אליאב [מנכ"ל עמותת מורשת הכותל]: אנחנו ממתנינים להתייחסות רשות העתיקות. רענן כסלו [ראש מינהל שימור ברע"ת]: לא קיבלנו תוכניות. כבר חודשיים אנחנו ממתנינים לסט התוכניות.

חן כנרי [ראש אגף בינוי, הקרן למורשת הכותל]: מדובר על שני תאי שטח 1 ו-2, שנחפרו כבר בעבר.

אלי אילן [אדריכל מטעם הקרן למורשת הכותל]: הנושא נמצא ביני לבין שמואל רבין מהנדס הפרויקט. אני לא מרוצה מהפתרון של העמודים. אני ממשיך לנסות לקבל תכנית שאני אוכל להיות שלם איתה, ואז אעביר אותה לרשות העתיקות.

ג'ון זליגמן: כאשר התכנון יהיה מוכן, נוכל להיערך ולצאת לעבודה.

עוזי דהרי: מדובר במגה פרויקט, ויש להיערך לכל ההיבטים.

יובל ברוך: זה פרויקט קטן מבנין הליבה.

החלטה: יש להקים קבוצת עבודה ולקבל החלטות בנוגע לפיילוט על כל היבטיו" (תעודה ה7, 7.3.2010).

חן כנרי אולי מדבר על השטח המזרחי של חפירות 'בית הליבה'. לא ברור איך אפשר לבצע שם "פיילוט" כזה, כי זה חלק מתחום 'בית הליבה', הדורש מערכת עמודים ספציפית משלו. על מיקום עמודי 'בית הליבה' עוד לא הגיעו להסכמה במועד הנוכחי (ראו פרק ד'). שוקה דורפמן (תעודה ה6 לעיל) דיבר על שטח צמוד, אך ממזרח ל'בית הליבה'. גם ההערה של דהרי מבהירה שמדובר בתוכנית הכללית לכל רחבת הכותל (בעוד יובל ברוך אולי חשב רק על ה"פיילוט" בשטח כ-600 מ"ר).

"קבוצת עבודה" לא הוקמה, ואם הוקמה, לא הוציאה מתחת ידה אף מסמך כתוב, או שלא מסרו מסמך זה ל"עמק שווה". חודש לאחר מכן דנים בשורה של פרויקטים אחרים, ודורפמן מעיר בעת שהוא מסכם את הדיון:

"א. רחבת הכותל - אנחנו מסוכמים באופן עקרוני על התוכנית. יש לקבל את התוכניות הסופיות ולאשרן. יש להכין תוכנית חפירה, לקבוע מי החופר, ולהביא לאישור" (תעודה ה8, דף שני, 14.4.2010).

זוהי הפעם האחרונה שבה נזכר ה"פיילוט"; הדיבור על הכנת תוכנית חפירה וקביעת חופר מבהיר שמדובר בשטח חדש של רחבת הכותל, שעמד להיפך ל"פרויקט שבדרך". רעיון ה"פיילוט" נעלם באותה מסתוריות שבה הופיע. אפשר רק לתהות על הרעיון של קידוח עמודים על פני 600 מ"ר מרחבת הכותל בתור "ניסוי" למגה-תוכנית, לפני שהתוכנית קיבלה אישור בנייה, לפני שהיא בכלל הוגשה לדיון לוועדות התכנון!

3. היערכות למגה-חפירה או זריית חול בעיניים?

כנראה בעקבות הסיכום של דורפמן (תעודה 8) הוכנה "הצעה לניהול מפעל החפירות ברחבת הכותל". יש לנו רק דף אחד ממנה, ללא תאריך וחתימה (תעודה 9). ההכרה בגודל ה"מפעל" מחלחלת פנימה. זהו "מפעל ענק שיארך שנים רבות". האם היזמים מבינים זאת? שנים ארוכות שבהן בורות חפירה גדולים בסגנון 'בית הליבה' יהיו מפוזרים ברחבת הכותל; כל בור שנחפר מנותק מן הרחבה, לא רק בעת החפירה אלא עד לסיום הבנייה.

מוצגות חלופות, אבל אין כותרת שתגדיר את מהותן, והקורא צריך לקרוא בין השורות. הנחת היסוד היא ש"מחוייב שיתוף פעולה עם מוסד אקדמי מוביל", אבל חלופה ג' היא "ללא אוניברסיטה". מבחינת ניהול ותיאום מקצועי, בכל החלופות החפירות נשלטות על ידי רע"ת והאחריות הכוללת היא "בידי ארכיאולוג המרחב" (כלומר יובל ברוך). בחלופה ג' נקבע שלכל שטח חפירה יהיה מנהל חפירה "ברמה של ארכיאולוג בכיר מהרשות או מהאוניברסיטה" - אבל בחלופה ג' האוניברסיטה לא משתתפת... לגבי הביצוע, קובעים בחלופות א' וב' (אבל לא בחלופה ג') שהחפירה תהיה "מודולארית". מילה יפה, אבל חסרת משמעות בהקשר הנוכחי. כל בור ברגע שיחפרו אותו יפריע למתפללים עד שתיגמר הבנייה. מאחר והולכים לחפור שטח ענק (כל או רוב הרחבה), לא יכולים לחפור את כולו במקביל, ויהיו חייבים לחפור במיקטעים או בשלבים שונים אחד אחרי השני. אין בזה שום עיקרון תכנוני מתוחכם. למשל, האם ראוי להתחיל את החפירה בחלק הצפון מזרחי או הדרום מערבי? האם לפזר בורות בשטח, או להצמיד כל שטח חדש לשטח שכבר נחפר? מה הגודל הראוי לכל שטח? וכמה שטחים ראוי או אפשר לחפור בו זמנית? חפירה בקנה מידה כזה ובמקום כה מרכזי מצריכה תכנון אמיתי, לא תכנון ב"כאילו".

לא ניכרת תובנה שמגה-פרויקט כזה מחייב התייעצות והכנה מעמיקים. לא ניכרת חשיבה ערכית על המשמעות של הפרויקט לגבי השרידים שיתגלו (להלן).

תמונה 3: גשר המוגרבים הזמני, משמאל רחבת הכותל.

תמונה 4: רחבת הכותל: גשר המוגרבים משמאל, מצד ימין מבני הבידוק. לפי תכנית קרטס ייחפר כל השטח, ומבני בידוק חדשים ייבנו ב"קומת הארכיאולוגיה"

4. רע"ת מתגייסת לאישור התוכנית הכללית

רע"ת השתתפה בישיבות "וועדת היגוי הכותל המערבי" ברשות לפיתוח ירושלים, שם מנוסחים העקרונות לעיצוב רחבת הכותל, שרובם נוגע לעיצוב המבנים החדשים. בנוסף נקבע כי:

4. ציר הקרדו ייחשף בשלבים לכל אורכו וישמש כמעבר ציבורי. במערבו ייחשף מתלול הסלע היורד מהרובע היהודי לכל אורכו, ככל הניתן.

5. מפלסי הארכיאולוגיה שנחשפו ואלה שייחשפו בעתיד, בסמוך לדופן המערבית, יהיו ציבוריים, והכניסות אליהם תהיינה בעיקרון דרך המבנים החדשים" (תעודה ה-10, 10.12.2009).

התכנון הכללי מוצג בישיבה של וועדת ההיגוי בינואר 2010 (תעודה ה-11); הפרוטוקול קצר, אך אנו למדים ממנו שהקהל ייקלט באיזור שער האשפות מדרום לרחבה, שם ימוקמו אזורי בידוק בטחוני, אחסון ועוד. הקהל ינוע ברגל ב"מפלס [ה]תחתון של הארמון האומאי", כ-7 מ' מתחת לפני הרחבה כיום, ותכנון זה "יגביר את כושר הנשיאה של אזור הכותל". בניין המשרדים של מרכז דוידסון יבוטל (ראה פרק ב' לעיל). הקשיים העיקריים שנידונו הם ענייני התחבורה והחניה, לא הארכיאולוגיה.

לפני הדיון בתוכנית בוועדת התכנון המחוזית של ירושלים מקיימים ישיבת הכנה, וסגן שר החינוך, ש' רינסקי, מבקש מרע"ת בדחיפות "מסמך המפרט את עמדת רע"ת ביחס לתוכנית" (תעודה ה-12, 20.10.2010). ככל הנראה נמסר לנו רק דף ראשון ממסמך זה (תעודה ה-13, 25.10.2010), שאומר רק דברים כלליים. קיים גם חלק אחרון של מסמך שכתב יובל ברוך, ללא תאריך: רע"ת תומכת בתוכנית של קרטס, שהיא לדעתה הכרחית ומהווה איזון הולם "בין הרצון לשמר את השרידים הארכיאולוגיים ולהציגם לציבור לבין דרישות הפיתוח הנחוצות באגן הקדוש" (תעודה ה-14, דף שני).

המסמך המפורט ביותר של עמדת רע"ת ביחס לתכנון הכולל הוא מאוקטובר 2010 (תעודה ה-15). המסמך מנסה להתאים את התוכנית למסגרת אמנות בינלאומיות לשימור, המדברות על הדגשת הרב-גונית. נקבע ש"קווי המיתאר הכלליים" ישמרו את "תוכנית העיר בתקופת בית שני (כולל מספר מוקדים בהם התגלו ממצאים מתקופת בית ראשון)" וישענו על "מערך הרחובות הרומיים [מ]תקופת אליה קפיטולינה". הקהל ייקלט באזור החומה בדרום וינוע צפונה בעיקר בתוואי הקרדו (תעודה ה-15, דף שני, סעיף 2.02). "מרחב הארמונות האומאיים" יוכשר כאזור לקליטת הקהל; מעבר לכך נזכרים רק הפרויקטים הנקודתיים שכבר מבוצעים (תעודה ה-15, סעיפים 2.03, 2.04).

סביב יוני 2010 מכין מינהל השימור מצגת למנהל רע"ת, שגם ממנה יש בידינו רק חלק. אחד העמודים מגדיר את ה"חזון":

- הסדרת קליטת קהל ברחבת הכותל בראייה כוללת
- יצירת מרחב ציבורי שיאפשר למבקרים חוויית ביקור באופן הראוי והמקובל באתר מורשת עולמית על ידי חשיפה, הבנה, והצגה של השכבות הארכיאולוגיות השונות
- הסדרת נגישות נוחה, זמינה, ברורה, וחוייתית לבמקרי האתר והיערכות לקליטת מבקרים רבים יותר
- שמירת רוח המקום ויצירת מסגרת תכנונית ראויה לאתר" (תעודה ה-16).

מצגת זו נזכרת בדיון מיום 17.6.2010 על מנהרות הכותל, שגלש לעניין התוכנית הכללית (תעודה ה-17). לפי דברי יובל ברוך, מצד אחד "יש להימנע מפיתוח אתרים מנותקים. - לכן יש לקשור קשר הגיוני בין האתרים מבחינת התכנים"; אבל מצד שני "ההפרדה בין מכלול הגן הארכיאולוגי, עיר דוד ומנהרות הכותל לא פחות חשובה מהסדרה של תנועת הקהל". אז יש להפריד או לחבר? לדעת ברוך, התוכנית הכללית "נוצרה באורח טבעי".

לדעתנו התוכנית הכללית של קרטס נוצרה לא באורח טבעי, אלא כדי להכשיר בתכנון "כאילו כולל" את התוכניות הפרטניות המתבצעות בשיטת ה"פרויקט שבדרך".

מסכם את הדיון מנהל רע"ת: "נכון להיום, כלום לא קורה ללא מעורבות שלנו" (תעודה ה-17, סעיף 2). השאלה היא מה קורה בעקבות המעורבות של רע"ת? מר דורפמן התלונן שאין תכנון כללי: "הוצג אוסף תוצאתי של הרבה מאוד פרויקטים קטנים. ברמה הלאומית זה לא צריך להתנהל כך, מכיוון שזה חייב להיות מתוכנן בראייה כוללת". רשות העתיקות היא בין האחראים למצב זה, מפני שתמכה בכל הפרויקטים - "שבדרך" (לא כולם קטנים).

התוכנית של גובי קרטס אושרה בוועדה המחוזית בירושלים ביום 26.10.2010, אחרי שכל הגופים המעורבים התגייסו למענה. ראש העיר של ירושלים ניר ברקת הופיע אישית - בפעם הראשונה - בוועדה; כמוהו גם מנהל רע"ת, שוקה דורפמן. רע"ת מיהרה לתמוך בתוצר, מבלי להקדיש מחשבה לתהליך התכנון; אבל "ללא תהליך נכון אין אפשרות לקבל החלטות מקצועיות בשום מישור".⁷

7 מייר טרנה, ציטוט ממכתב שנשלח לוועדת התיכנון: משרד הפנים - מינהל מחוז ירושלים, פרוטוקול החלטות מישיבת הוועדה המחוזית מס' 2010013, 26.10.2010, עמ' 17 סעיף 28.

5. המשמעויות הארכיאולוגיות של התוכנית הכללית

מה משמעות התוכנית של גובי קרטס מבחינה ארכיאולוגית? רע"ת היתה חייבת לדון בכך לפני שהכריזה על תמיכתה בתוכנית. אבל רע"ת התגייסה לתמוך בתוכנית. לא קל להבין את פרטי התוכנית של קרטס, מכיוון שזוהי מעין תוכנית חשאית וקשה למצוא תשריטים שלה. אנו מסתמכים על המקורות הבאים:

1. דיון בוועדת התכנון ביום 26.10.2010 ודיון נוסף פנימי ביום 27.9.2011.⁸

2. התייחסויות של גובי קרטס בעת דיון בהתנגדויות 'בית הליבה'.⁹

3. שני תשריטים מתעודות רע"ת, אחד של עמותת מורשת הכותל מיום 22.10.2010 (תעודה ה-18) ושני של גובי קרטס מספטמבר 2011 (נספח תנועת קהל, תעודה ה-19).

4. מודל שפורסם באתר "הייד פרק" באוקטובר 2010 (תמונה 7 להלן).¹⁰

5. תעודות שונות של רע"ת (כגון ה-15-16 לעיל) המתייחסות לתוכנית.

מן המקורות הללו עולה התמונה הבאה:

א. ייחפר חניון מדרום לחומות העיר בשטח 1,200 מ': שטח שחלקו מכוסה בכביש, וחלקו נחפר בעבר; הכול ייחפר עמוק לתוך הסלע כדי לפנות מקום לחניון. אם יימצאו שרידים, יהיו חייבים לפנות אותם.

ב. תיחפר רחבת הכותל, כולה או רובה, וייבנה מרחב לקליטת קהל בשני מפלסים - בידוק, מידע, שירותים, וכו'. השטח הכולל הרשום הוא 3,460 מ"ר; רק מבנה הבידוק יתפוס כמה מאות מ"ר (תוכנית ה-18, אזור 6; תוכנית ה-19, אזורים מסומנים ב-1). תידרש חפירה בקנה מידה ענקי. הקרדו והרחוב ההרודיאני אמורים לשמש כצירי תנועה (תעודה ה-19).

ג. שטחים די משמעותיים יידרשו לבינוי חדש על חשבון העתיקות, כגון גרמי מדרגות, פירי מעליות ורמפת עלייה ארוכה לאנשים בעלי מוגבלויות (תעודה ה-19, נקודה 2).

המשמעויות הארכיאולוגיות הן אלה:

1. האתיקה הארכיאולוגית מדגישה, זה עשרות שנים, כי אסור "לחפור את הכול", חייבים תמיד להשאיר חלק משמעותי לא חפור לטובת הדורות הבאים. אולי תהיינה להם שאלות מחקר חדשות ומתודות חדשות לחפירה. כאן מדברים על חפירת כל הרחבה, ואיש אינו מסתייג. להיפך, רע"ת מציגה את חפירת כל השטח מעיר דוד ועד מנהרות הכותל כ"חזון".

2. יהיה זה בלתי אפשרי לשמר ולהציג שרידים ארכיאולוגיים בכל השטחים המיועדים לבינוי חדש (סעיף ג לעיל). בכל השטחים הללו יהיו חייבים להסיר (לפנות) את השרידים שיימצאו.

3. אמנם רע"ת מזכירה רבגוניות, אבל בפועל ישמרו בעיקר את התקופות "שלנו" (בית ראשון ושני) ואת מערך הרחובות הרומיים (תעודה ה-15 לעיל). לא נזכר במסמכים כחלק מ"החזון" שימור שרידים מן התקופות האסלאמיות. אין ספק כי כדי להגיע למפלס "הקומה הארכיאולוגית" יצטרכו להסיר את שרידי התקופות האסלאמיות. כך לדוגמה, ממזרח ל'בית הליבה נותר שריד אחרון של מדרסת אל אפדליה.

(8) הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה, ירושלים, ועדת משנה להתנגדויות מס' 2011114 מיום 27.9.2011, עמ' 108-137.

(9) משרד הפנים - מינהל מחוז ירושלים, פרוטוקול החלטות משיבת ועדת משנה להתנגדויות מס' 2013007 מיום 14/02/13, סעיפים 29-30.

(10) http://www.hydepark.co.il/topic.asp?whichpage=38&topic_id=2706912&forum_id=20422

רשות העתיקות הצהירה שהיא נקטה צעדים כדי להבטיח ש"פינוי" דומה לא יישנה בעתיד.¹¹ חופרת 'בית הליבה' וחוקרים נוספים קיוו כי:

"שרידי השליש המזרחי בוודאי קיימים. אם חלק זה ייחפר וישוחזר, אפשר יהיה לתת איזושהי אזכרה צנועה (modicum of commemoration) למדרסה של אל-אפדל, שרובה כבר נהרס".¹²

גם מבני המינהל האומאיים ישמשו רק כאזור קליטה ובידוק. לא מדובר במקום מתאים לתצוגה וללימוד, אלא במקום שרוצים לעבור בו מהר ככל האפשר. שימור כזה דומה לשימור הקירות בשירותי 'בית שטראוס', לא לשימור הקרדו או המבנה מימי בית ראשון ב'בית הליבה'.

4. תוואי הרחובות הקדומים - הקרדו במערב והרחוב ההרודיאני במזרח - אמורים לשמש למעבר הקהל אל הכותל. קשה לראות כיצד זה אפשרי. הקרדו (תעודות ה-18, ה-19, צבע וורוד מס' 4) נכנס ל'בית הליבה' ונעשה שם צר יותר בשל המדרגות המתוכננות במקום. בדיון בוועדה המחוזית הבחין בכך אמיר שוהם, יועץ שימור לפמ"י, שהוסיף כי עד עתה מתוכננים כבר ארבעה פרויקטים נקודתיים בתוואי הקרדו (חניון ומעלית, מבנה בידוק, מבנה מבואה מאסיבי, ו'בית הליבה'). הוא פנה ליובל ברוך ושאל:

"כל אחד מהמבנים האלה שונה לחלוטין מהשני. כל אחד מהמבנים האלה ויזואלית נראה שונה לחלוטין. זאת אומרת לא רחוב שיש לו איזו שהיא משמעות של אחדות - פתאום צצים לך המון המון דברים שונים. אני שואל [...] אני שואל אם אתה חושב שהפעולה הזאת כפי שהיא מוצגת כרגע בתוכנית האב - עושה טוב לקרדו הזה [...]".¹³

לשאלה זו לא ניתנה תשובה ראויה.

הרחוב ההרודיאני הצמוד לכותל המערבי אינו יכול לשמש כציר תנועה להמונים. ראשית, בדרומו לא מתוכנן פתח בחומה, או אזור בידוק בטחוני נוסף (תוכנית ה-19, נקודה 3).¹⁴ שנית, כיצד יחברו את הרחוב ההרודיאני הנמוך (מתחת לגשר המוגרבים) עם רחבת הכותל (או למנהרות הכותל, אתר בתשלום שאינו מתאים כציר מעבר חופשי להמונים)? שלישית, כושר הנשיאה של הרחוב ההרודיאני זעום, משום שהוא כמעט נחסם בערימה ענקית של אבני מפולת מחורבן הבית השני (תמונה 5). כך תיאר זאת רוני רייך:

"דומה שהממצא הדרמטי ביותר היא המפולת העצומה של אבני בנייה הרודיאניות על גבי מרצפות הרחוב, שהעצימה את תמונת החורבן [...] השארנו בשטח החפירה כמחצית מאבני המפולת באתרן לזכר החורבן [...] כמונומנט בעל עצמה דרמטית ובעל חשיבות היסטורית".¹⁵

(11) Kedar, B.Z. et al, The Madrasa Afdaliyya..., *Revue Biblique* 121, 2012, p. 283, note 26

(12) Kedar, B.Z. et al, The Madrasa Afdaliyya..., *Revue Biblique* 121, 2012, p. 287 (תרגום שלנו).

(13) הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה - מליאה, מס' ישיבה 2010013, ביום 26.10.2010, תמליל, עמ' 100.

(14) בעת שדנו בבית הליבה והועלתה אפשרות להקים בו נקודת בידוק נוספת, הזדעק ראש עיריית ירושלים: "לא יאשרו, יש רק בידוק אחד פה למטה. אתה לא יכול להוסיף למשטרה עוד יחידות בידוק, אי אפשר להוסיף עוד בידוק. אתה יודע מה זה להוסיף בידוק?",

הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה - מליאה, מס' ישיבה 2010013, ביום 26.10.2010, תמליל, עמ' 207.

(15) ר' רייך, *הרחוב מימי בית שני לאורך הכותל המערבי*, אריאל 180-181 (2007), עמ' 152.

הקהל. אפילו הגן הארכיאולוגי מוצג במודל כרחבה ישרה וריקה. במציאות הגן הארכיאולוגי עמוס בשרידים, ואפשר לנוע בו רק בקבוצות קטנות ובמסלולים מפותלים.

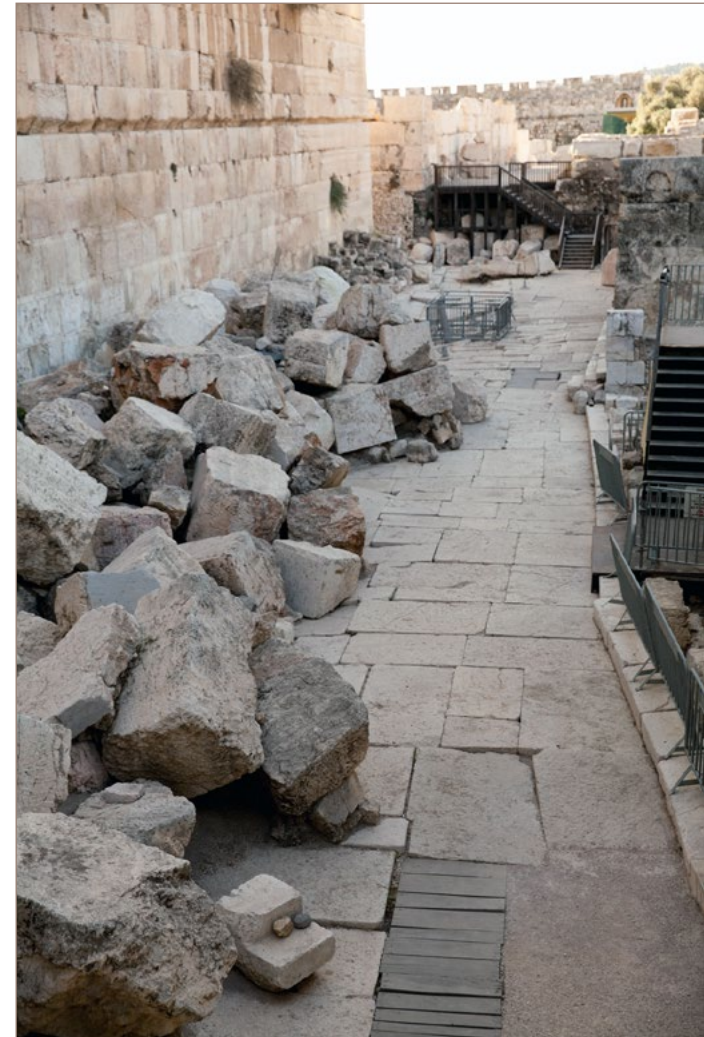

תמונה 6: הגן הארכיאולוגי כיום. שטח עם שרידים ארכיאולוגיים אינו מתאים למעבר של מליוני אנשים הממהרים בדרכם לכותל, שלא לדבר על שהות של קהל, למשל לחגיגות בר מצווה.

המצב חמור עוד יותר, כי בניגוד למה שנטען לגבי התוכנית של גובי קרטס, בפועל הקרדו לא יוכל כלל לשמש כציר תנועה אם תוכנית זו תמומש. הסיבה היא שמבנה הבידוק במפלס הארכיאולוגי ממוקם במרכז השטח, הרחק מן הקרדו. כל מי שמגיע לכותל במפלס הזה ונע מכיוון דרום צפונה, יהיה חייב לעבור את הבידוק. לרוחב כל השטח ייבנה מחסום או קיר מפריד (ראו תעודה ה-19, תשריט, הקו השחור ממבנה הבידוק שמאלה), שקוטע גם את הקרדו. כל אדם מן היישוב יפנה באלכסון לכיוון מבנה הבידוק; איש לא ילך על הקרדו כדי להיתקל בקיר ולפנות תשעים מעלות ימינה... המבקרים גם ימשיכו מן הבידוק אל הכותל, כלומר צפונה או צפון מזרחה. רק מעטים יפנו צפון מערבה (אם מטרם להיכנס ל'בית הליבה'); אבל אף אדם מן היישוב לא ישוב וילך שמאלה לאורך הקיר המפריד כדי להגיע בחזרה אל הקרדו. כלומר, התוכנית הנוכחית הורסת את ההרגשה שאפשר לפסוע בעקבות האנשים שהלכו בקרדו בעבר, וגוזרת עליה על רעיון הקרדו כציר תנועה פתוח.

אם לא די בכך, בדיונים הגדיר גובי קרטס את המפלס הארכיאולוגי כמיועד גם לקליטה ושהות של קהל, כלומר, כהגדלה של רחבת הכותל:

"מתחת לאותו מפלס [...] אנחנו מציגים כאן למעשה [את] הרובד [...] של המרחב הארכיאולוגי, שהוא למעשה נועד גם לקלוט קהל בצורה עוד יותר רחבה [...] מטבע הדברים

תמונה 5: הרחוב ההרודיאני, מבט דרומה עם ערימת המפולת. האם זה ציר אפשרי למעבר למליוני מבקרים מדי שנה? צילום "עמק שווה".

יותר דרומה הרחוב ההרודיאני עקום ושקוע בגלל התמוטטות המאסה האדירה של קשת רובינסון. האם יעלה על הדעת שיוציאו את האבנים הענקיות המזוהות עם הרס מתחם הר הבית (חלק מהחוקרים מזהים מפולת זו עם הרס בית המקדש השני בשנת 70 לספירה, וחלק מזהים את המפולת עם רעידת האדמה של שנת 363)?¹⁶

הואיל והרחובות העתיקים לא יספיקו, יהיו חייבים לפתוח נתיבי תנועה נוספים. התוכנית של קרטס מראה זאת במפורש. שימו לב לחיצי תנועת הקהל (תוכנית ה-19, מס' 5) ולמודל (תמונה 7). הקהל אמור לזרום בכל הקומה ה"ארכיאולוגית". הקרדו מסומן בצד מערב בקווקו - חלק קטן מאוד מתחום תנועת

16 נ' חסון, "ויכוח ארכיאולוגי עשוי לזכות את הרומאים מהחרבת חומת המקדש", הארץ, 2 לינואר 2015.

תוכנית קרטס גוזרת הרס ופינוי של שרידים ארכיאולוגיים בקנה מידה גדול לצורך הבינוי החדש (אזור בידוק, מדרגות, עמודים, וכו') וכדי לפנות מקום לשהות ומעבר של המונים. שלא כמו ב'בית הליבה', שם יוצג מפלס ארכיאולוגי רציף לקבוצות קטנות יחסית, הבאות במיוחד במטרה לראות אותו, "הקומה הארכיאולוגית" של התוכנית הכללית תוקדש ברובה לבינוי חדש ולמעבר של מיליוני אנשים הממהרים אל הכותל. כאשר ייחשפו השרידים, יהיה מאוחר מדי לעצור או לשנות את התוכנית. רע"ת היתה חייבת להתנגד לתוכנית בגרסתה הנוכחית ולדרוש שכל השרידים החשובים שיתגלו, מכל התקופות, ישומרו באתרם. במקום זאת הפכה רע"ת למעין שותפה של היזמים: ההתגייסות לאישור "פרויקטים שבדרך" הפכה למקובלת. רע"ת מוותרת על נתח נכבד מן המורשת הארכיאולוגית של ירושלים, בניגוד למטרה שלשמה הוקמה.

אם ייחפרו האזורים האלה, שהם נושקים לקרדו, ייווצר כאן חלל גבוה מאוד, מוגן בפני גשם ושמשי, שנותן לנו עוד אפשרות לקלוט קהל [...]”¹⁷

כך הבינו גם אחרים, כולל ראש עיריית ירושלים ניר ברקת: "המאסטר פלאן זה הרחבת הרחבה ובלתי חנית".¹⁸ הסיכוי שעוד רחוב רחב עתיק יתגלה בתוואי צפון דרום, בין הרחוב ההרודיאני לקרדו, הוא מזערי. היכן יילכו מיליוני המבקרים בקומת ה"ארכיאולוגיה", שבה יחשפו החפירות שרידים רבים מתקופות רבות?

תמונה 7: מודל התוכנית הכללית, מבט צפונה. הקרדו הוא האזור המקווקו בצד שמאל של טור העמודים ב"מפלס הארכיאולוגי". שטח "המפלס הארכיאולוגי" מתחת לקירוי המוצג כאן כאילו הוא ישר וריק משרידים.

פורסם ב"הייד פרק", אוקטובר 2010.

http://www.hydepark.co.il/topic.asp?whichpage=38&topic_id=2706912&forum_id=20422

17 ג' קרטס, הוועדה המחוזית לתיכנון ובנייה, ירושלים, ועדת משנה להתנגדויות מס' 2011114 מיום 27.9.2011, עמ' 111-112; בהמשך מבהיר קרטס שהקהל הבא מדרום יוכל להמתין "במרחב הארכיאולוגי מתחת לרחבה [...] באזור מוצל מגשם ושמשי".

18 משרד הפנים - מינהל מחוז ירושלים, פרוטוקול החלטות משיבת הוועדה המחוזית מס' 2010013, 26.10.2010, עמ' 155.

תעודה ה 1

Page 1 of 2

Braha

From: "yuval" <yuval@israntique.org.il>
 To: "Braha" <braha@israntique.org.il>
 Sent: יום ראשון 29 ינואר 2012 12:57
 Subject: נספח זכויות פרסום לרשיון חפירה במנהרות הנותל

לתיק מנהרות הנותל

From: Uzi DAHARI [mailto:uzi@israntique.org.il]
 Sent: Sunday, January 29, 2012 8:30 AM
 To: אברהם סולומון
 Cc: jon@israntique.org.il; yuval@israntique.org.il; shuka@israntique.org.il
 Subject: Re: נספח זכויות פרסום לרשיון חפירה במנהרות הנותל

אבי שלום,

נראה לי שאת המכתב היה עליך להפנות לגיון זליגמן, אבל מכיוון שכתבת אלי אשיב:

1. הופעת כבר ברישיונות חפירה שהוצאו לפני בהט, ואין הרשות גורעת מאומה מזכויותיך **יחובותיך** באשר לרישיונות אלו.
2. **הרשות לא מוציאה רישיונות חפירה לעובדיה שכן היא בעלת הרישיון. אשר-על-כן היא מוציאה הרשאות לעובדיה מתוקף היותה בעלת הרישיון לחפירה.** עובדה זו מאשרת לרשות להחליט על-מי להטיל את מלכת פירסום הממצאים וכתובת הדוחות המדעיים הנדרשים על-פי חוק העתיקות. הנוהג הרווח הוא שהחופר מפרסם, אך אין זה הכרחי, והשיקול העיקרי הוא יכולת הפירסום על-כל היבטיו. (בצרפת למשל יש הפרדה ברורה בין צוות החופרים לכותבי הדוח והמפרסמים).
3. ככל שזכור לי כבר כאשר אלכסנדר החל את דרכו כמנהל החפירות במנהרות הנותל החלטנו שהאחריות המלאה על הפירסום חלה עליו, ואחייכ בהחלטה עניינית הוספנו, עזר לאלכסנדר, את שלומית. אחת הסיבות לכך הייתה שמומחיותך העיקרית היא בהיסטוריה ופחות בארכיאולוגיה, ויש לך חובות (יחד עם דני בהט) של פירסום החפירות שניהלתם.
4. איני רואה מה השתנה לאחרונה ומדוע לא טענת זאת בשנים קודמות?
5. אתה יכול ורשאי להרצות על החפירה ולכתוב מאמרים נושאים הקשורים בחפירה בתיאום עם אלכסנדר ותחום חפירות וסקר. ואתה כמובן יכול להציע לאלכסנדר ושלומית את עזרתך בכתיבת נתח מסוים במחקר. אני מניח שהצעה כזו תידון ברצינות.
6. היו בעבר מקרים רבים בהם הועברו חובות הפירסום של חפירה לארכיאולוג אחר, לאחר שהרשות הבינה שהדבר נחוץ לפירסום החפירה.
7. **לסיכום: לא נשללה ממך כל זכות מוקנית מתוקף חוק העתיקות, הקביעה לא הייתה שרירותית אלא עניינית, ומעל הכל אינה חדשה לך ובמשך שנים רבות לא הילנת עליה.**

בברכה,
עוזי

----- Original Message -----
 From: אברהם סולומון
 To: uzi@israntique.org.il
 Sent: Thursday, January 26, 2012 4:07 PM
 Subject: נספח זכויות פרסום לרשיון חפירה במנהרות הנותל

לעוזי שלום רב
 אשמח לקבל את תגובתך למכתב הרצ"ב
 בברכה

תעודה ה 2

מדינת ישראל
 משרד הפנים – מינהל מחוז ירושלים
 לשכת התכנון המחוזית

כ"ח בשבט התשס"ט
 22 בפברואר 2009
 ית 2009-521

סיכום ישיבה בנושא תכנון רחבת הנותל המערבי מיום 15.2.09השתתפו:

שמאי אסיף – מנהל מינהל התכנון
 הרב רבינוביץ, רב הנותל
 אדרי' שלמה אשכול, אדרי' אסנת פוסט - עיריית ירושלים
 גיון זליגמן, שחר פוני - רשות העתיקות
 ראובן פניסקי - הרליי
 אדרי' אלי אילן - מתכנן
 דלית זילבר - מתכנתת המחוז

מהלך הדיון:

הוצגה מצגת ע"י אדריכל אלי אילן (רצ"ב).

גיון זליגמן - ארכיאולוג רשות העתיקות ציין כי מתבצעות חפירות ברחבת הנותל וכן בשטח שמדרום לחומה ולשער האשפות.

שלמה אשכול - ציין את רגישות התכנון ברחבת הנותל וכי במקביל לקידום בית שטראוס הוחל בתכנון לכלל הרחבה. הובהר כי **אדרי' גובי קרטיס נשכר ע"י הקרן למורשת הנותל לתכנון הרחבה בהנחיית שלמה.**

הועלתה סוגיית התחבורה ברחבת הנותל ובסביבתה כולל מעי' התנועה הפנימית; ציר תנועה עוברת מהרובע היהודי, חניונים נדרשים בקרבת הנותל וחניה בתחום הרחבה.

הועלתה **סוגיית ההליך הנכון** לקידום התכנון הנ"ל.שמאי אסיף סיכם:

1. יש צורך בתמונה כוללת לרחבת הנותל.
2. הכלים הסטטוטוריים לקידום התכנית יבחנו בהמשך.
3. יש לפעול להוצאת חניית כלי רכב מהרחבה.
4. חפירות – מבקש לקבל תמונת מצב מעודכנת לענין **דאות חפירות בקרדו המזרחי והרחוב ההרודיאני** – באחריות גיון זליגמן לשיבה הבאה.
5. יש להציג פרוגרמה כוללת לרחבה – באחריות שלמה אשכול לשיבה הבאה.
6. תוצג העבודה על תכנית האב לעיר העתיקה - באחריות ראובן פניסקי לשיבה הבאה.
7. יוצגו באחת מהישיבות הבאות הפרויקטים המתוכננים מדרום לשער האשפות.

רשמה: דלית זילבר

העתק: למשתתפים

רחוב שלומציון המלכה 1 ירושלים 91012 ת.ד. 1333 טלפון: 02-6290203 פקס: 02-6290293
 אתר המשרד: www.pnim.gov.il דואר אלקטרוני: jer-tichnun@moin.gov.il

תוספת
הערות

ירושלים, כ"ט בסיוון תשס"ט
21 ביוני 2009
J-40644

הנדון: עדכון פרויקטים רחבת הכותל - סיכום פגישה מתאריך 21/6/09

משתתפים: שוקה דורפמן, דוד גבאי, יובל ברוך, שחר פוני, ערן חמו, ג'וני איבנובסקי, עמוס גולדשטיין, אלכסנדר און, סולי אליאב, חן כנרי, רפי קוצ'מר, עופר כהן, אמיר גלעד, אלי אילן.

להלן עיקרי הדברים:

בניין הליבה

חן כנרי: בחללים הבלתי חצויים ובאזור המחצבה, נדרש ביצוע עוגנים. סולי אליאב: עבודות התמוך יסתיימו השבוע. בקשנו להכשיר מסלול למעבר קהל. חברת 'טרם בטיחות' בחנה את המסלול המיועד והעבירה את דרישותיה. ג'וני איבנובסקי: לא מתבצעת עבודת שימור, אלא תמוך של הנקודות המצריכות טיפול מונע.

מעלה המוגרבים

עופר כהן הציג את התכנון הנדסי סולי אליאב: המהנדס התפטר והנושא הועבר לעופר כהן. מציע לשקול הפרדה בין המגדל לבין האופרציה של הגשר. למעשה, החפירה והיציקה יימשכו כחמישה חודשים. העירייה לא מעוניינת להוציא את ההיתר, זמן רב לפני הקמת הגשר. על פי דרישת המשטרה, הגשר יוקם בפעם אחת.

יובל ברוך: על פי התכנית המוצעת, נדרשת חפירה ארכיאולוגית רחבה. נדרשת תכנית הנדסית לביצוע החפירה ולכן מציע שעופר כהן יכין אותה. מדובר על חפירה מורכבת והשאלה האם נכלל לייצר תכנית, שלא תדרוש ביצוע חפירה ארכיאולוגית. נדרשים תמוכים, דירוגים ופינוי חלק מהרחבה ויש להיערך לכך. יש לקבל החלטה מה יהיה עתיד השרידים שייחשפו. כבר כעת ברור שהחפירה לא תהיה מלאה ולכן מציע שלא לבצע אותה בכלל ולחפש פתרון הנדסי חלופי.

אלכסנדר און: לא רואה בעיה שהקוטר יהיה 35 ס"מ. שוקה דורפמן: כלונסאות לקירות התמוך, יחסכו את החפירה, לכן יש לבסס את הקיר על כלונסאות. נבצע חפירה ארכיאולוגית מסודרת, כשהכוונה ליישר את רוב הרחבה, אך החלטות יתקבלו בהתאם לממצא שייחשף.

עופר כהן: מדובר על קיר כובד, שנכנס מתחת למפלס הרחבה בעומק של עד מטר וחצי לכן אין היגיון בביצוע כלונסאות.

עמוס גולדשטיין: הציג שתי חלופות לביצוע התכנון. העבודה תמשך כחצי שנה. העלויות של שתי החלופות זהות.

שחר פוני: ישנם שני פרקי שימור; האחד "הקיר הממלוכי" בחלק הצפוני והפרק השני, החלקים העות'מאניים ברצועה הדרומית, שמצב ההשתמרות שלהם לא טוב וישנה בעיה הנדסית, שיש לתת עליה את הדעת.

אלי אילן: בנוגע לשיטת הביסוס ומיקום העמודים, התכנית דרשה תיאום כולל עם מייק טרנר. שיטת הביסוס מובנית כבר בשלב ההיתר.

חן כנרי: מטרת הפרויקט הרחבת עזרת נשים ולכן לא ניתן, שלא לבצע את החפירה.

ירושלים, י"ב בניסן תשס"ט
06 אפריל 2009
J-40033

הנדון: רחבת הכותל ראייה כוללת - סיכום פגישה מתאריך 6/4/09

משתתפים: שוקה דורפמן, עוזי דהרי, רענן כסלו, ג'ון זליגמן, יובל ברוך, שחר פוני

להלן עיקרי הדברים:

שחר פוני הציג סטאטוס מפורט של אזור רחבת הכותל, העופל ועיר דוד

רענן כסלו: השאלה היכן מיקומה של רשות העתיקות בתהליך המורכב הזה. יש להכניס סדר עדיפויות לכל התהליך. יש לקבל מספר החלטות אופרטיביות בנושאי התנועה והחניה. הגענו לצומת מאוד מרכזי בתהליך ואנחנו נגררים פנימה, לכן יש לקבל החלטה היכן אנחנו נמצאים. לדעתי אנחנו צריכים להיות מעורבים באופן מלא בתהליך.

ג'ון זליגמן: בנוגע למעלה המוגרבים תכניות קיימות להיתר טרם הוגשו, רק התב"ע מוכן. בנוגע למיקום של רשות העתיקות בתהליך, מדובר בעיר עתיקה ויש לנו אחריות מעבר לארכיאולוגיה ולכן אנחנו חייבים להיות שם ולנהל את המורשת של העיר העתיקה. אנחנו חייבים להיות במרכז התהליך, לא נכון להוביל אותו, אבל להיות שחקן מרכזי. ישנה בעיה עם הלחצים שמופעלים עלינו ולכן חשוב שהתהליך יתקדם מהר. הביקורת הציבורית על מערכת הלחצים שהופעלו לאישור התכנית של בית שטראוס הייתה קשה. קבעו בתב"ע של מעלה המוגרבים, שלא יתקבל אישור, כל עוד אין תכנון כולל ואז סוכס שכל דבר עתידי יחייב תכנון כולל, על אף שהוא לא הסתיים. לא מדובר רק על הנושא התכנוני, אלא גם על היבט הציבורי. השאלה איך מנהלים את האתר ברמה הציבורית. הכיוון הדרומי, מחייב בחינה נפרדת. מודאג מהחיבור של הגן הארכיאולוגי עם רחבת הכותל, בעבר התנגדנו לנושא. אי הנוחות שלי נובעת מכך שמנהלים דיון על בסיס האנשים שעובדים במקום. הכוחות שפועלים ברחבת הכותל לעומת הכוחות שפועלים בגן הארכיאולוגי, יביאו לתוספת לרחבת התפילה, על חשבון הגן הארכיאולוגי. תפקידנו לוודא שאנחנו שומרים על עתידו כגן ארכיאולוגי ולא כרחבת תפילה.

יובל ברוך: הזליגה של רחבת הכותל, לכיוון הגן הארכיאולוגי אכן גורמת לאי נוחות. יש לשמור על קווי הרחבה הנוכחית. יש להימנע מטקסים דתיים בתוך הגן הארכיאולוגי. תכנית כללית לאזור, הינה "זריקת חול בעיניים". מדובר על פרויקט עתיר ממון והוא לא ישים. ישנם מספר פרויקטים שמתרחשים "בדרך" (חניון גבעתי הוא הדוגמא האמיתית לכך). יש להציב תנאים, אך לא להתייחס לנושא כתכנית כוללת.

עוזי דהרי: אסור לנו לוותר על זכות הווטו שלנו לפעול על פי סעיף 29 לחוק העתיקות. אנחנו צריכים להיות מעורבים מתת הרקע עד גודל וצורת החלונות. יש למצוא אורגן שיאפשר לנו להיות גם שותפים וגם מבקרים. חשוב לנו להוביל את התהליך הארכיאולוגי השימורי מתוך פרויקט הבנייה האמורי. יש לפעול מכוח חוק העתיקות ולקבל החלטות בהתאם. בעד הפרויקט הגדול, זהו פרויקט לאומי שחייב לקבל תקציב מהמדינה. יש לעבוד מסודר, בצורה מאורגנת, בשלבים ולפי תכנית מסודרת.

ירושלים, י' באלול תשס"ט
30 אוגוסט 2009
J-41170

הנדון: עדכון פרויקטים רחבת הכותל - סיכום פגישה מתאריך 30/8/09

משתתפים: שוקה דורפמן, דוד גבאי (חלקי), רענן כסלו, ג'ון זליגמן, יובל ברוך, ג'וני איבנסקי, עמוס גולדשטיין, סולי אליאב, חן כנרי, רפי קוצ'מר, עופר כהן, דן בהט, אמיר גלעד, אלי אילן.

להלן עיקרי הדברים:

בניין הליבה

סולי אליאב: הסתיים שלב החיזוקים. הועברו התכניות של הגשרים ואמצעי הגישה. האם הנושא של התכנון התקדם מול עדה כרמי-מלמד, מכיוון שהתכנית לקראת הגשה לוועדה המחוזית. מודע לכך שעדה כרמי-מלמד, עובדת על פי ההנחיות שלכם.

רענן כסלו: הטיפול מול עדה כרמי-מלמד, לא התקדם, היא ביטלה ארבע ישיבות ולאחת היא איחרה כשעה וחצי, מה שקיצר את משך הישיבה. בשלב זה, אנחנו לא מפריעים להיתר על פי מתאם הפרויקט דני רהט. למעשה כלום לא השתנה ולא קבלנו תכנית חדשה, מעבר לתפיסות העקרונות שהוצגו בעבר.

ג'וני איבנסקי: צוות שימורי לא עובד בשטח. העבודות שנעשו עד היום היו פעולות ייצוב ראשוניות. לקראת החורף מניח שתהיה התפוררות ולכן יש להיערך לכך.
חן כנרי: הממצאים ברגרסיה. מניח שיהיו שקיעות במהלך החורף ולכן מציע שמינהל שימור יגיש תכנית שימור. אין לבצע עבודות שימור לטווח הארוך, למבנים שמיועדים להריסה.
ג'וני איבנסקי: התכנית מוכנה והיא נבנתה בצורה מודולארית. מדובר בעלות של כ- 800 אלף ש.

עופר כהן: אין בתכנית סוגיות הנדסיות. מדובר בעבודות שימור. לא נכון לשמר קיר, שעתידי לפירוק.

ג'ון זליגמן: יש לטפל בצמיחה שגדלה, להחליף את השקים מתפוררים ואף לטפל באבנים שמתפוררות.

רפי קוצ'מר: כרגע מטפלים בדיפון, השאלה למה מרחב ירושלים עצר את העבודה, שאמורה להמשך רק יומיים.

יובל ברוך: נדרשת השלמת חפירה, העברנו אומדן, שטרם אושר.

חן כנרי: עצרנו את הנושא, מכיוון שחששנו שהאומדן יגיע לחצי מיליון.

להלן החלטות המנהל:

1. באחריות רענן כסלו להגיש תכנית שימור שמבוססת על הנחות עבודה שהגשנו.
2. מאושר ביצוע חפירה למשך שבוע ימים בלבד, על חשבון רשות העתיקות.
3. הקרן למורשת הכותל, תקצה את הפועלים.

מעלה המוגרבים

עופר כהן: הציג את התכנון ההנדסי העקרוני

שוקה דורפמן: הגענו לשלבים האחרונים. אחרי סוכות עתיד להתקבל ההיתר. עד אז יש לסכם את כל הפרטים, בכדי שנוכל להתחיל בעבודה מיידית.

חפירת רחבת הכותל

סולי אליאב: יש לקדם את הפרויקט, שמואל רבין מונה למהנדס ואלי אילן מונה לאדריכל. המטרה לצמצם את כמות העמודים. מבקש שנוציג מטעם מרחב ירושלים ישתתף בישיבות, אשר מתקיימות בקרן למורשת הכותל.

עופר כהן: מדובר על שינויים מינוריים, בתכנית שהוצגה בעבר. החלטה: באחריות שמואל רבין להציג את התכנית, בישיבת הסטאטוס הבאה.

מדרסת אל-אשרפייה (הר-הבית)

יובל ברוך: מה בנוגע לעבודת ריצוף, המטרה לפתור את בעיית הנזילה.

סולי אליאב: הקרן למורשת הכותל תעשה את מה שצריך לעשות.
חן כנרי: הנושא מורכב, אעדכן אותך בנוגע למשמעויות, לאחר סיום הישיבה.

ישיבת עדכון הפרויקטים הבאה תתקיים

ביום רביעי ה- 28 באוקטובר 2009

בשעה 09:00 למשך שעהיים

בחדר הישיבות במוזיאון רוקפלר

רשמה: אשרת זכריה

תפוצה: משתתפים

עוזי דהרי

אלכסנדר און

שחר פוני

ערן חמו

נפת ביון

ירושלים, כ"ה בתשרי תש"ע
13 באוקטובר 2009
J-41492

הנדון: המשך חפירת רחבת הכותל - סיכום פגישה מתאריך 12/10/09

משתתפים: שוקה דורפמן, סולי אליאב, רענן כסלו, יובל ברוך, שחר פוני, עופר כהן, אלי אילן, שמואל רבין

להלן עיקרי הדברים:

אלי אילן הציג את התכניות האדריכליות שמואל רבין הציג את התוכניות ההנדסיות להמשך החפירה של רחבת הכותל.

סולי אליאב: מבקשים אישור עקרוני לקידוח וביצוע של העמודים. על בסיס העיקרון של 6 עמודים בכל מלבן שגודלו 12X24.

שוקה דורפמן סיכמה את הדיון:

1. יש לבצע פיילוט של שני מלבנים, על בסיס 12 עמודים, מזרחית לחפירת בניין הליבה, צמוד לחפירה.
2. באחריות אלי אילן להעביר למנהל את התכניות האדריכליות וההנדסיות שהוצגו.
3. לאחר קבלת התכניות, באחריות לשכת המנהל לתאם דיון בנושא למתן אישור לביצוע הפיילוט, בהשתתפות: עוזי דהרי, רענן כסלו וג'ון זליגמן.

רשמה: אורטל ביז
תפוצה: משתתפים (פנימי)
ג'ון זליגמן

ירושלים, כ"א באדר תש"ע
07 במרץ 2010
L-18203

הנדון: עדכון פרויקטים - רחבת הכותל - סיכום פגישה מתאריך 7/3/10

משתתפים: שוקה דורפמן, עוזי דהרי, רענן כסלו, ג'ון זליגמן, יובל ברוך, שחר פוני, ערן חמו, יורם סעד, ג'וני איבנסקי, אלכסנדר און, עמוס גולדשטיין, סולי אליאב, חן כנרי, רפי קוצ'מר, עופר כהן, אבנר גלעד, אמיר גלעד, אלי אילן.

להלן עיקרי הדברים:

בניין הליבה

בהשתתפות: שלומית וקסלר-בדולח
שלומית וקסלר בדולח: למעשה לא התמודדנו עד היום עם הסינון של החומר הברזלי, שנמצא בגן הארכיאולוגי. מדובר על 100 בלות שמתוכן חייבים לסנן 40 בלות של הרצפות.
חן כנרי: מרחב ירושלים העביר אומדן בסך 380 אלף ש"ח, שלא אושר.
עוזי דהרי: כוח האדם מייקר את האומדן. מציע להעמיס את הנושא על פרויקט העסקת מובטלים, או לשבץ מתנדבים.
יובל ברוך: האומדן נבנה על פי הוצאות בפועל. מדובר על פרויקט שיימשך שלושה חודשים.
ג'וני איבנסקי: העבודה נעצרה על ידי החופרת. אין נזקים, שנגרמו כתוצאה ממזג האוויר.
שלומית וקסלר-בדולח: לא בקשתי להפסיק את העבודה, אלא להיות מעורבת.
ג'ון זליגמן: יש בעיה ארכיאולוגית ולכן, עצרנו את עבודת השימור.
שוקה דורפמן: מה לגבי התפר עם ישיבת 'אש התורה'?
סולי אליאב: הנושא יסופל בפתרון הקבוע, רק לאחר שרשות העתיקות וגובי קרטיס יגיעו להסכמה עם ישיבת 'אש התורה'. בנוגע לחלק שבבעלות הקרן למורשת הכותל, בכוונתו להוריד למטה את כל מכולות החשמל שנמצאות למעלה.
שחר פוני: התקיים דיון עם ישיבת 'אש התורה', הבהרנו להם שבתאום עם העירייה הוחלט שהפתרון השלם הוא שהחצר תהיה במפלס הכותל, אך זה בניגוד לרצונם.
שוקה דורפמן: מה לגבי המדרגות? האם נדרשת באזור המדרגות חפירה ארכיאולוגית?
אלי אילן: זהו המתחם המיועד למערכות הטכניות של בניין הליבה.
שלומית וקסלר-בדולח: יש באזור ארכיטקטורה במצב טוב, לכן יש לחפור, לחשוף ולשמר.
סולי אליאב: יש לתאם את הנושא מול וועדת העבודה – רחבת הכותל.
שוקה דורפמן: התקיימה ישיבה בהשתתפות עדה כרמי-מלמד להצגת התכנון, ונמצא שהמבנה בחלק המערבי, לא נצמד לסלע.
רענן כסלו: הנושא של ההתרחקות מהסלע נעשה על דעתנו, לצורך ייצוג הולם לכל התקופות.
ג'ון זליגמן: הבעיה של מהנדס העיר, הינה קו החזית בנושא התב"ע.

להלן החלטות המנהל:

1. באחריות מרחב ירושלים לבחון מול גבי ברקאי, מה עלות סינון של 20 בלות, 40 בלות ו- 100 בלות.
2. האומדנים עבור ביצוע סינון של 20 בלות יועברו לאישור הקרן למורשת הכותל.
3. יש לבחון מה עתיד האזור מתחת למדרגות.
4. רשות העתיקות דורשת שהבניין יהיה רחוק מהסלע, על מנת להציג את כל התקופות (שלא על פי חוות דעתו של מהנדס העיר).

חפירת רחבת הכותל

סולי אליאב: אנחנו ממתנים להתייחסות רשות העתיקות.
רענן כסלו: לא קבלנו תכניות. כבר חודשיים אנחנו ממתנים לטס תכנית.
חן כנרי: מדובר של שני תאי שטח 1 ו-2 שנחפרו כבר בעבר.
אלי אילן: הנושא נמצא ביני לבין שמואל רבין מהנדס הפרויקט. אני לא מרוצה מהפתרון של העמדים. אני ממשיך לנסות לקבל תכנית, שאני אוכל להיות שלם איתה ואז אעביר אותה לרשות העתיקות.
ג'ון זליגמן: כאשר התכנון יהיה מוכן, נוכל להיערך ולצאת לעבודה.
עוזי דהרי: מדובר במגה פרויקט ויש להיערך לכל ההיבטים.
יובל ברוך: זה פרויקט קטן מבניין הליבה.
החלטה: יש להקים קבוצת עבודה ולקבל החלטות בנוגע לפיילוט על כל היבטיו.

המנהרה הצרה וחדר 9

החלטה: החלטות יתקבלו לאחר הסדרת הקשר בין הקרן למורשת הכותל לרשות העתיקות.

בריכת הסטרוטיון

סולי אליאב: אחרי העלייה מבריכת הסטרוטיון החוצה, רצינו להרחיב את החציבה בסלע, המטרה לחבר בין שני חלקי המעבר וכך ליצור חלל שיאפשר מקום ריכוז של קבוצות המבקרים לסיכום הסיום. מניח שמדובר על פונקציה נכונה.
עופר כהן: הסלע מחזיק את בית הספר.
יובל ברוך: בעבר הייתה קריסה, אחת הכיתות נפלה בדיוק מעל בריכת הסטרוטיון.
חן כנרי: החזילה היא מבור מים.
עוזי דהרי: זהו איזור היסטורי, חציבה תביא לשינוי השטח. מציע לבחון את היוזמה, טרם הגשת התייחסות.
החלטה: החלטות יתקבלו לאחר שיתקיים סיור באתר ב- 11/4/10 בשעה 12:30.

סוגיית החשמל מול אש התורה

סולי אליאב: בכוונת הקרן למורשת הכותל להוריד את המכולות מיישיבת 'אש התורה'.
שוקה דורפמן: נדרשת חפירה.
יובל ברוך: השטח לא בבעלותכם.
ג'ון זליגמן: תעבירו תכנית, על מנת שנוכל לבצע חישובים.
אלי אילן: מדובר על כניסה של שישה מטרים לכיוון דרומה.
חן כנרי: האזור נחפר ופונה בעבר. כעת, נדרשת חפירה של מטר וחצי נוספים.
החלטה: באחריות מרחב ירושלים להוציא אומדן עבור הקרן למורשת הכותל.

ישיבת עדכון הפרויקטים הבאה תתקיים

**ביום שני 3 במאי 2010
בשעה 13:00 למשך שעתיים
בחדר הישיבות במוזיאון רוקפלר**

רשמה: אשרת זכריה
תפוצה: משתתפים

ירושלים, ל' בניסן תש"ע
14 באפריל 2010
L-18289

הנדון: סטאטוס פרויקטים מנהרות הכותל - סיכום פגישה מתאריך 14/4/10

משתתפים: שוקה דורפמן, רענן כסלו, ג'ון זליגמן, יובל ברוך, שחר פוני, ג'וני איבנובסקי

להלן עיקרי הדברים:

רענן כסלו: ג'וני יציג מצגת שחותכת את כל תתי הפרויקטים הכוללת סטאטוס וסדר עדיפויות לביצוע.

ג'וני איבנובסקי: הציג את הפרויקטים שנמצאים בסכנה

אולם הדגם

ג'וני איבנובסקי: נשאר לסיים את העבודה על הקמרון, הסרת סכנה מעל הדגם. מדובר בשבוע עבודה.

חדר מספר 5

ג'וני איבנובסקי: עבודות על ייצוב הקמרון.
החלטת: יש לבדוק בישיבת הסטאטוס הבאה, מה התכניות של הקרן למורשת הכותל בנוגע לחדר 5.

מקווה מרכזי

רענן כסלו: יש בעיות לחלק מהממצאים באתר עצמו. צריך להוציא אומדן לייצוב החפירה ואז להתקדם. אנחנו עוד לא יודעים מה התכנון של הקרן למורשת הכותל לעשות במקום.
יובל ברוך: צריך להגדיר מה מתוך הממצא ישמר ולסגור את האתר לכניסת אנשים וכך מבטלים את הסכנה המיידית.

קשת ווילסון (פתח הכניסה)

ג'וני איבנובסקי: קיימת סכנה, מדובר בחודשיים של עבודה לייצוב הקשת.
יובל ברוך: מציע קודם כל לשמוע מעופר כהן מהי מידת הסכנה.
שוקה דורפמן: לא מחכים, צריך להיכנס לעבודה בהקדם האפשרי.
להלן החלטות המנהל:

1. באחריות מינהל שימור לקבל מכתב שנותן את חוות הדעת ההנדסית לגבי מצב הקשת והדחיפות לטיפול.
2. בימים הקרובים יש להכין את שלבי הטיפול בקשת עם עופר כהן. ולבחון האם ניתן להכניס קהל תוך כדי העבודות או לא.

שוקה דורפמן סיכום את הדיון:
1. מצב הפרויקטים המרכזיים:

- א. **רחבת הכותל** – אנחנו מסוכמים באופן עקרוני על התכנית. יש לקבל את התכניות הסופיות ולאשרן. יש להכין תכנית חפירה, לקבוע מי החופר ולהביא לאישור.
 - ב. **המנהרה צרה** – **התכנית אושרה** לאחר בחירת הקבלן, ניתן לצאת לדרך.
 - ג. **אולם הדגם** – יש לראות תכנית של הקרן למורשת הכותל ולבדוק את המשמעויות של התכנון גם לגבי הראיה הכוללת.
 - ד. **חדר 9** – **התכנית אושרה** לאחר בחירת הקבלן, ניתן לצאת לדרך.
 - ה. **רחוב הגיא** – כעת ממתינים לסיים עבודות הסרת הסכנה, מקפאים את העבודה **ונכנסים לתכנון**.
 - ו. **מעלה המוגרבים** – בהמתנה, מחכים לאור ירוק להמשך העבודות.
 - ז. **אוהל יצחק A** – **יש לקדם** את עבודות השימור ולבדוק הפרוגרמה המתוכננת.
 - ח. **קשת ווילסון** – **יש לקבל החלטה עקרונית האם מאשרים את הפרויקט**.
2. **יש לעשות סדרי עדיפויות ותכנית עבודה לביצוע הפרויקטים המרכזיים.** יש לשבת עם היזמים **שיעשו סדרי עדיפויות** לגבי הכניסה לביצוע של הפרויקטים ולהכניס גם את העבודה הארכיאולוגית, הנדסית ואדריכלית. **להכין תכנית עבודה של אינטגרציה** עם משמעויות של ארכיאולוגיה, שימור והנדסה ולהכניס הכול ללוח זמנים.
3. יש להגדיר לגבי הפרויקטים שנמצאים בסכנה את הדחיפות לטיפול מיידית ומהי הסכנה שניתן לטפל בה עוד חודש-חודשיים, כדי שיהיה ברור. באחריות מינהל שימור לקבל מכתב ממהנדס הפרויקט המפרט את כל העבודות שיש לבצע באתר, בכדי שנהיה מכוסים.
4. **רואה שיש היקף עבודה גדול וזה טוב, יש לשמר את העבודה על ציר הזמן.**
5. באחריות מרחב ירושלים להעביר למנהל, תוך עשרה ימים, דוח הנדסי על הסכנה במעלה המוגרבים, גם על הגשר וגם על המעלה (מצב החפירות).
6. באחריות עוזרת המנהל לקבוע דיון נפרד, בהקדם האפשרי, **לאישור עקרוני לתכנית בקשת ווילסון.**

רשמה: אורטל בייז
תפוצה: משתתפים

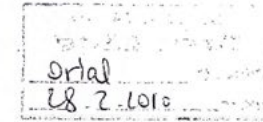
הצעה לניהול מפעל החפירות ברחבת הכותל

1. חפירה של כל רחבת הכותל היא מפעל ענק שיארך שנים רבות.
2. הנחת היסוד (למעט בחלופה ג') צריכה להיות שרשרת העתיקות איננה מעוניינת לבצע את החפירות לבדה, ולכן מחוייב שיתוף פעולה עם מוסד אקדמי מוביל בתחום הארכיאולוגיה.
3. המכון לארכיאולוגיה באוניברסיטה העברית, כמוסד הבכיר בירושלים, הוא המתאים ביותר כשותף לרשות העתיקות בניהול החפירה.

על סמך הנסיון שהצטבר בשנים האחרונות בחפירות רחבת הכותל ובשטחים נוספים בסביבה הקרובה, ניתן להציע את המבנה שלהלן לניהול מפעל החפירות ברחבת הכותל:

חלופה א'	חלופה ב'	חלופה ג' (ללא אוניברסיטה)
<p>באחריות מנהל תחום חפירות וסקר, בתיאום עם ארכיאולוג המרחב, כמו בכל חפירה, האחריות הכוללת על ביצוע הפרוייקט תהיה בידי ארכיאולוג המרחב.</p>	<p>כמו בחלופה א'</p>	<p>כמו בחלופה א'</p>
<p>ניהול החפירה יקבע צוות של שלשה עד ארבעה ארכיאולוגים בעלי תואר שלישי (שנים מרשות העתיקות ושנים מהמוסד השותף), אשר יפקדו על הניהול המקצועי של החפירה. הצוות יקבע בצורה שלכל אחד מחבריו יהיה תחום התמחות מקצועי באחת התקופות או המאפיינים הצפויים להתגלות בחפירה: תקופת הברזל, ימי הבית השני והתקופה הרומית המאוחרת, ימי הביניים, מערך הרחובות, וכו'.</p> <p>תקבע חלוקה ברורה ומראש של תחומי העניין המקצועי בין חברי הצוות, באחריות מנהל תחום חפירות וסקר, שיהיה אחראי על הניהול המקצועי של עבודת השדה ועיבוד הממצאים על כל שלביה. רישיון החפירה יהיה על שם כל מנהלי החפירה במשותף.</p>	<p>החפירה תנוהל במשותף על ידי מומחה (ד"ר) מטעם אחד המוסדות האקדמיים ועיי שלומית וקסלר, ושניהם יהיו בעלי הרשיון/הרשאה והאחריות לפרסום תחול עליהם.</p> <p>ראוי ששלומית תנסה לאתר אדם המתאים לקריטריונים הללו ואשר היא חושבת שתוכל להסתדר עימו.</p>	<p>ייקבע מנהל מדעי בכיר אחד, איש רשות העתיקות, שיהיה אחראי על כלל הנושאים המדעיים, הן לפני החפירה (הכנה נכונה, בחירת צוות מקצועי מתאים וכו'), הן במהלכה, והן בשלב הטיפול בממצאים ועיבוד החומר. לרשותו יעמוד צוות מקצועי קבוע (הכפוף לו ולא למחלקות המקבילות ברשות) של צלם, מודד, רפואית, ציירת ממצאים ומזכיר/ה.</p> <p>לכל שטח ראשי יהיה מנהל חפירה, ברמה של ארכיאולוג בכיר מהרשות או מהאוניברסיטה, וצוות מנהלי שטחים. המנהל יהיה בעל הרישיון (בשיתוף עם המנהל המדעי הראשי) והוא שישא באחריות המעשית לניהול החפירה והבאתה לפרסום עד הגשת הדוח הסופי. החפירה בכל אחד מהשטחים הראשיים תתקיים במשך כחצי שנה בלבד ובחצי השנה הנותרת יעסוק מנהל החפירה עם רוב צוותו בעיבוד הממצאים והכנתם לפרסום.</p>
<p>ניהול החפירה יקבע צוות של שלשה עד ארבעה ארכיאולוגים בעלי תואר שלישי (שנים מרשות העתיקות ושנים מהמוסד השותף), אשר יפקדו על הניהול המקצועי של החפירה. הצוות יקבע בצורה שלכל אחד מחבריו יהיה תחום התמחות מקצועי באחת התקופות או המאפיינים הצפויים להתגלות בחפירה: תקופת הברזל, ימי הבית השני והתקופה הרומית המאוחרת, ימי הביניים, מערך הרחובות, וכו'.</p> <p>תקבע חלוקה ברורה ומראש של תחומי העניין המקצועי בין חברי הצוות, באחריות מנהל תחום חפירות וסקר, שיהיה אחראי על הניהול המקצועי של עבודת השדה ועיבוד הממצאים על כל שלביה. רישיון החפירה יהיה על שם כל מנהלי החפירה במשותף.</p>	<p>החפירה תנוהל במשותף על ידי מומחה (ד"ר) מטעם אחד המוסדות האקדמיים ועיי שלומית וקסלר, ושניהם יהיו בעלי הרשיון/הרשאה והאחריות לפרסום תחול עליהם.</p> <p>ראוי ששלומית תנסה לאתר אדם המתאים לקריטריונים הללו ואשר היא חושבת שתוכל להסתדר עימו.</p>	<p>כמו בחלופה א'</p>
<p>חפירה בניהול מפעל החפירות ברחבת הכותל</p>	<p>חפירה בניהול מפעל החפירות ברחבת הכותל</p>	<p>חפירה בניהול מפעל החפירות ברחבת הכותל</p>

אניצ'י ארמון (אטמל אן)
24.10.09

עקרונות עיצוב לישיבת ועדת העבודה בכותל ביום 10 בדצמבר 2009

עיקרון העל לגבי המבנים החדשים הוא התאמתם למבנים הנושקים לרחבה, ששימשו בעבר למגורים והפכו לציבוריים במהלך השנים:

1. עיצוב המבנים יהיה "צנוע" ומשתלב ולא ישמש כאתרקציה עיצובים בפני עצמו.
2. קנה המידה של החזיתות החדשות הפונות לרחבת הכותל יהיה עם פרופורציות של חלונות שמתאמים לבניית אבן, דוגמת "אש התורה" וישיבת הכותל.
3. המבנים החדשים ייפגשו עם מפלס הרחבה / האדמה בצורה שונה מהמבנים הקיימים, בכך שיווצר מעין ניתוק (ריחוף) חלקי או מלא מהקרקע שאפשר חיבור לקונסטרוקציה היוצאת ממפלס העתיקות. זאת, בהתאם לעמודי הביסוס היוצאים מן העתיקות, תוך הסדרת מבט וגישה לשטחי העתיקות.
4. ציך הקארדו יחשף בשלבים לכל אורכו וישמש כמעבר ציבורי. במערבו יחשף מתולול הסלע היורד מהרובע היהודי לכל אורכו, ככל הניתן.
5. מפלסי הארכיאולוגיה שנחשפו ואלו שייחשפו בעתיד, בסמוך לדופן המערבית, יהיו ציבוריים והכניסות אליהם תהיינה בעיקרן דרך המבנים החדשים.
6. החזיתות של המבנים הנושקים לרחבה בדופן המערבית יצרו, ככל הניתן, חזית המשכית, אחידה בעיצובה ובמידת האפשר בגובהה, אשר תתרום להבלטת הכותל.
7. מישורי הגגות של המבנים החדשים יותאמו לקליטת קהל.
8. חלונות המבנים החדשים יהיו קטנים יחסית, בדומה לבניה מסורתית באבן.

28/2/09
אניצ'י ארמון
העקרונות
העיצוביים
החדשים
היוצאים
מן העתיקות

תנועה ותחבורה:

ישנה בעיה קשה עם התקדמות תכנון ותיאום הנושא התחבורתי. לא נערכו ישיבות תכנון תחבורה ותנועה בשל קושי טכני לכנס הועדות. **סוכם:** מהנדס העיר יוודא התכנסות הועדה. התקיים בעוד כחודש פגישת ועדת תחבורה אצל ראש העיר.

מצגת תכנונית:

גבראל קרטס, הציג את הרעיונות לתכנון הרחבה עד וכולל החלק שמדרום לחומה. בין היתר הועלו הדגשים הבאים:

1. אזור קליטת הקהל מדרום לרחבה – באזור החומה.

הכניסה תהיה במפלס התחתון של הארמון האומאי באזור שער האשפות, ומשם בשני נתיבים: כלפי מעלה אל הרחבה (הפרש גובה של כ - 7 מטרים), ובמקביל כלפי הקארדו שעתיד להיחשף לכל אורכו עד בית הליבה.

התכנון העקרוני, של כניסה רגלית במפלס הארכיאולוגיה, כולל אזור בידוק ושחי אחסון ופונקציות ציבוריות מתחת לכביש הקיים, נועד לטפל בחיכוך הרב בין תחבורה להולכי רגל, וליצור כניסה משמעותית לבאי הכותל מכיוון דרום. תכנון זה יאפשר קליטת קהל הולמת ויגביר את כושר הנשיאה של אזור הכותל.

2. יש לבטל החניה למורשים בשטחי הרחבה ולבחון פיתרון חלופי.
3. בכניסה למעלית ברובע יש לבחון שילוב של שירותים לקהל.

רב הכותל הבהיר כי נחיצות המבנים לציבור חיונית ואין מנוס מקידום תכניות הבינוי, תוך מתן אפשרות עתידית לארכיאולוגים לבצע החפירות. **סוכם:** יש להציג תוכנית עקרונית הכוללת שלביות הביצוע של הפרויקטים השונים, באופן שימוער את הפגיעה בשימוש ברחבה, תוך כדי העבודות.

סוכם:

יש להוציא את החניה מרחבת הכותל. יש לבצע בדיקה תחבורתית והנדסית של נושא החניה מחוץ לשער האשפות. יש לתאם עם פמ"י ביטול עתידי של בניין המשרדים. (באחריות הרלי"י לקבל חוות דעת משפטית לדרכים להטמעת הנושא בתוכנית של מרכז דוידזון). תוכנית מרכז דוידזון תוצג בישיבה הבאה – עד אז התוכנית לא תופקד.

19 ינואר, 2010
די שבט, תש"ע
44826

הרשות לפיתוח ירושלים
THE JERUSALEM DEVELOPMENT AUTHORITY

לכבוד

רה"ע מר ניר ברקת, גב' נעמי צור, מר יאיר מעיין, מר שלמה אשכול
מר משה ליאון, מר ישראל ברגיל, גב' ענת צור
הרב סולי אליאב, הרב רבינוביץ',
גב' רות יוסף, גב' דלית זילבר, גב' מיכל פרנק
מר שוקה דורפמן, מר שי ויגר, מר ישי טלאור, מר גיא אלון
מר עודד ויגר, מר גלעד בר אדון, מר אבי רויף

חברי ועדת התיגוי

שלום רב,

הנדון: סדר יום - ועדת התיגוי הכותל המערבי

להלן סדר יום לוועדה שתכנס ביום חמישי ה- 21.1.10 בשעה 12:00-13:30

סדר יום לוועדת התיגוי:

1. אישור פרוטוקול קודם.
2. דיווח – ראובן פינסקי:
 - עיצוב חזיתות בית שטראוס.
 - אש התורה.
 - מעליות הכותל.
3. הצגת תכנית מרכז דוידזון – מוזמנים: צוות התכנון, פמ"י.
4. הצגת קווי התכנון הכלליים – מצ"ב.
5. אשרור סופי של הפרוגרמה.
6. דיון בנושא מתחם הכניסה החדש וחניון המורשים.

מצ"ב: פרוטוקול ועדת התיגוי מיום 19.11.09.
פרוטוקול ועדת עבודה מיום 3.1.10.
פרוטוקול ועדת עבודה מיום 14.1.10.

הועדה תתכנס בבניין מס' 1, קומה 6, באולם הנחלה 1.

בכבוד רב,

ראובן פינסקי
מנהל פיתוח אגן העיר העתיקה

העתק: צוות התכנון – עזרי לוי, גובי קרטיס, דני רחט

קריית העירייה, כיכר ספרא 2, ת.ד. 32226 ירושלים 91322, טל: 02-6297966, פקס: 02-6297530
City Hall Complex, Safra Square 2, P.O.B. 32226 Jerusalem 91322, Tel: 972-2-6297966 Fax: 972-2-6297530
<http://www.jda.gov.il> E-mail: reuven@jda.gov.il

קריית העירייה, כיכר ספרא 2, ת.ד. 32226 ירושלים 91322, טל: 02-6297966, פקס: 02-6297530
City Hall Complex, Safra Square 2, P.O.B. 32226 Jerusalem 91322, Tel: 972-2-6297966 Fax: 972-2-6297530
<http://www.jda.gov.il> E-mail: reuven@jda.gov.il

25/10/2010
י"ז/חשוון/תשע"א

לכבוד
שי רינסקי
יועץ שר החינוך
פקס 02-5602246

שלום רב,

הנדון: תכנית כללית לרחבת הכותל המערבי: עמדת רשות העתיקות

זה **מאות שנים** שהכותל המערבי **הרחבה שלפניו** הם אחד מסמליו המוחשיים של העם היהודי.

בשטח השרוי בצלו של הר הבית, מצויים אתרים חשובים שבהם נחשפו שרידים מתקופות שונות, החל מימי הבית הראשון ועד לימנו. חלקם חשובים לעין כול, ורבים אחרים טמונים עדיין בקרקע. שרידים אלה מדגישים את הרבגוניות ההיסטורית של ירושלים בכלל ושל מתחם רחבת הכותל המערבי בפרט וכן את ערכי המורשת התרבותית הגלומים בה.

בהתאם לכך, הכין האדריכל גובי קרטס תכנית כללית המתייחסת למכלול האתרים הצמודים לרחבת הכותל, בנוסף לשטח הרחבה: מערכת "מנהרות הכותל המערבי", שמצפון, ו"הגן הארכיאולוגי של ירושלים" שמדרום.

רשות העתיקות דורשת שבתכניתו של האדריכל קרטס תהיה התייחסות ברורה לגבולות התכנית ולא אתרים הנושקים להם.

לפי עמדתה של רשות העתיקות, כל פעולות הפיתוח והבנייה הנעשות כעת ברחבת הכותל המערבי ובאתרים הנושקים לרחבה, ואלו שתעשינה בעתיד לבוא, תתבצענה כפעולות פיתוח בר קיימא. וכן תתייחסנה לרבגוניות ההיסטורית והתרבותית של המקום.

yuval

מאת:
נשלח:
אל:
עותק:
נושא:

[yuval@israntique.org.il]
יום רביעי 20 אוקטובר 2010 11:36
'Shuka Dorfman'
'Ortal'

דיון בחסות יועץ שר החינוך בנושא תוכנית הכותל

שוקה שלום רב,

הפגישה נערכה לקראת הדיון האמור להתקיים בשבוע הבא בוועדה המחוזית (אמש שלחתי לך תזכורת על כך).

השתתפו: שי רינסקי (יועץ שר החינוך). סולי אליאב, דני בראלי (אונסק"ו), ראובן פינסקי (משרד רוה"מ), אדריכל גובי קרטס (אדריכל אלי אילן) (הקרן למורשת הכותל המערבי), ואדריכל שחר פוני (רשות העתיקות).

להלן עיקרי ההחלטות שהתקבלו ע"י רינסקי:

1. תתקיים פגישת הכנה בהשתתפות מייק טרנר, גובי קרטס, אלי אילן ונציג רע"ת (אם רק נרצה להשתתף) לגיבוש עמדה חידה. **העמדה תגובש על בסיס עקרונות אונסק"ו. עמדה זו תוצג לשר החינוך כ"כלי" לקראת הדיון בוועדה המחוזית בשבוע הבא.**
2. רינסקי ביקש כי ישלח אליו בדחיפות מסמך המפרט את עמדת רע"ת ביחס לתכנית.

שחר.

רשות העתיקות חיוותה את דעתה המקצועית בכל שלבי הכנת התכנית הכללית. חוות דעת זו גובתה במסמך תיעוד מקיף (מצורף כנספח למסמכי התכנית). מסמך זה מפרט את חשיבותם התרבותית והארכיאולוגית של האתרים באזור ואת מרכיבי המורשת התרבותיים שבו.

מסמך זה, שהוכן בהתאם לטאמר בחוק העתיקות (1978, התשל"ח), מהווה חלק אינטגרלי מהתכנית ויש לפעול על פיו.

התכנית הכללית לרחבת הכותל המערבי תאפשר **דיון מושכל** בתכניות הבנייה והפיתוח **שמקודמות כעת** בתחום רחבת הכותל המערבי, כגון: **"גשר המוגרבים", "בית שטראוס", בית "הקרן למורשת הכותל המערבי",** ישיבת **"אש התורה"** ועוד. דגש מיוחד ניתן לבחינה מדוקדקת של מערכות התנועה, הן ברכב והן ברגל, אל האזור וממנו.

רשות העתיקות רואה בתכנית הכללית שבהכנה **אמצעי הכרחי**. באמצעות התכנית ניתן לשמור על **האיוון שבין הרצון לשמר את השרידים הארכיאולוגיים ולהציגם לציבור לבין דרישות הפיתוח** הנחוצות באתר הקדוש.

נציין, כי מסמך זה אינו בא במקום הנאמר בחוק העתיקות.

כמו כן, המסמך שבנדון מתייחס לתכנית הכללית כפי שהוצגה בפני הרשות על ידי האדריכל גובי קרטס. יחד עם זאת נבהיר, כל תכנית בנייה, פיתוח, שימור וכיו"ב שתקודם במסגרת גבולות התכנית, מחייבת קבלת אישור מוקדם מאת רשות העתיקות ובהתאם לתנאים הקבועים בחוק העתיקות.

בברכה,
ד"ר יובל צרף
מ"מ ארכיאולוג מרחב ירושלים

העתקים
שוקה דורפמן, מנהל רשות העתיקות
רענן כסלו, ראש מנהל שימור

תעודה ה 14

13 יולי 2010
ב' אב תש"ע
Kotel4

לכבוד
ח"כ ניצן הורביץ
הכנסת
ירושלים
א.ג.,

הנדון: כנס בנושא רחבת הכותל

הזמתי על-ידכם, בהתרה קצרה, להופיע לפני שדולה לפלורליום בנושא רחבת הכותל. כנציג של רשות ממשלתית, ובכבוד הרב שאנו חשים לכנסת, ביטלתי פגישות שהיו לי כדי להגיע ולהביא את התייחסות רשות העתיקות לסוגיה על-פי הזמנתכם.

לצערי, לא מצאתם לנכון לפנות אלי כדי שאשמיע תגובת רשות העתיקות. מעבר לבזבוז הזמן היקר שלי כדי להגיע לדיון שלא נע לענייני היום-יום של פעילות רשות העתיקות, אציין שטאמור דברים לא נכונים בקשר להסדרי תפילה בקשת רובינסון.

אציין רק שרשות העתיקות הקימה את הגן הארכיאולוגי בירושלים כדי לאזן את המחשת מורשת הכותל לציבור במקום שנושא ירושלים והכותל מוסבר ע"י גורמים דתיים שונים. מטרת הקמת הגן הייתה לתת מבט חילוני ומחקרי על תולדות ירושלים וכותל לכלל עם ישראל ואף לתיירים מחו"ל. לצערנו, נאלצנו ע"י בני צ' להסכים לתפילה בשטח הגן כאשר סברנו, ואנחנו עדיין סבורים, שמדובר במדרון חלקלק בו ישתלטו גורמים דתיים על הגן ע"י סיפוח זוחל. הדבר בא לידי ביטוי היום בדיון כאשר נציג הקונסרבטיבים ציין שמתוך רצונו להרחיב את תפילה בגן הוא מבקש להרחיב את שעות התפילה, לאפשר כניסה חופשית לגן לצורכי תפילה ולהקים באתר מתקנים קבועים לצרכי דת. הדבר פוגם בגן ארכיאולוגי כמקום פתוח לכולם ללימוד על הכותל ללא נוכחות של כפייה וסממנים דתיים. ולצערי הרב, אני רואה לתביעות אלו מצד התנועה הקונסרבטיבית רק לכו ויגברו במהלך השנים הקרובות.

לדעתי, גם הגנה על הגן הארכיאולוגי כאתר החילוני היחיד בסביבת הכותל היא חלק מאחריותכם כשדולה לפלורליום.

חבל שלא ניתן לנו אפשרות להשמיע את הדברים האלה בדיון כפי שביקשתם בעצם הזמנתכם.

בברכה
יוחנן (יון) זליגמן
ארכיאולוג מרחב ירושלים

ירושלים, ה' תמוז תש"ע
17 ביוני 2010
L-18510

הנדון: **בחינת תנועת הקהל באולם - סיכום פגישה מתאריך 17/6/10**

משתתפים: שוקה דורפמן, רענן כסלו, ג'ון זליגמן, יובל ברוך, שחר פוני

להלן עיקרי הדברים:

שחר פוני הציג את הנושא

רענן כסלו: ישנן הרבה מאוד שאלות. ראשית, יש לבחון מהו גבול ההתערבות שלנו. חשוב ליצור סדר והפרדה בין מפלס היום-יום (מפלס מתפללים והפעלה), לבין מפלס החוויה הארכיאולוגית תיירותית. החפירה בקשת ווילסון אמורה לפתור את הקשר ביניהם. כיום, בלתי אפשרי לרדת למפלס התחתון. המעקף המוצע נכון ויעיל, אך ראשית יש לקחת בחשבון, את היישום שלו מכל הבחינות. חשוב לבדוק את כל החלופות על מנת ליזום ולא רק להגיב.

ג'ון זליגמן: חסרה העלייה לכיוון הכותל, בהתאם לתכנית של גובי קרטיס. למעשה הוצג תיאור המצב הקיים. יש לתת את הדעת לסוגיית ההגעה והחיבור למתחם שעלתה בדיוני ועדות העבודה של ראש העיר, גם ברמת התחבורה.

יובל ברוך: אם ניצור תכנית חדשה, יש לבחון את הבעיות והן נקודות ההגעה למתחם. בנוגע להעצמת החוויה הארכיאולוגית, שם אנחנו צריכים להתערב ולא במסלולים אחרים. יש לקבל החלטה איזו חוויה ארכיאולוגית נרצה להעביר למבקר. יש להימנע מפיתוח אתרים מנותקים, לכן יש ליצור קשר הגיוני בין האתרים, מבחינת התכנים. יש לתת את הדעת לתכנית שנוצרה באופן טבעי. ההפרדה בין מכלול הגן ארכיאולוגי, עיר דוד ומנהרות הכותל, לא פחות חשובה מהסדרה של תנועת הקהל. מציע להציג את היוזמה לצוות שמרכז את תכנית האב לתחבורה.

שוקה דורפמן סיכם את הדיון:

1. יש לתת את הדעת לתכנית הראייה הכוללת של גובי קרטיס.
2. השאלה האם נרצה להמשיך להוביל ולהשפיע או לומר מה "לא". אנחנו הגורם המשפיע הכי דומיננטי. נכון להיום, כלום לא קורה ללא מעורבות שלנו.
3. מבחינה ארכיאולוגית היום אנחנו מבינים הרבה יותר טוב מה נחשף באזור העיר העתיקה בעקבות החפירות האחרונות.
4. הוצג אוסף תוצאותי של הרבה מאוד פרויקטים קטנים. ברמה הלאומית זה לא צריך להתנהל כך, מכיוון שזה חייב להיות מתוכנן בראייה כוללת.
5. חשוב שנאמר מראש "מה צריך להיות ו"איך צריך להיות".
6. מציע ליזום שיתוף פעולה עם עיריית ירושלים, במטרה לייצר מספר שכבות, שכבה של מיזמים, שכבה ארכיאולוגית, שכבה תיירותית וכו', על בסיס המצגת שהוכנה על ידי שחר פוני. חשוב שצג תכנון, גם אם הוא יתממש רק בחלקו.
7. יש להציג את הפרויקט לראש העיר ואף לדרוש שיעריית ירושלים תקדם ותממן אותו.
8. המסלולים שהוצגו במצגת הם עקרוניים בלבד, מהמסלולים שהוצגו יש לפתח מסלולי תיירות.
9. חשוב לשלב גם את התושבים בתכנון הכולל והחיבורים למתחם הכותל.
10. המצגת תוצג בישיבת עדכון פרויקטים רחבת הכותל.

רשמה: אשרת זכריה
תפוצה: משתתפים

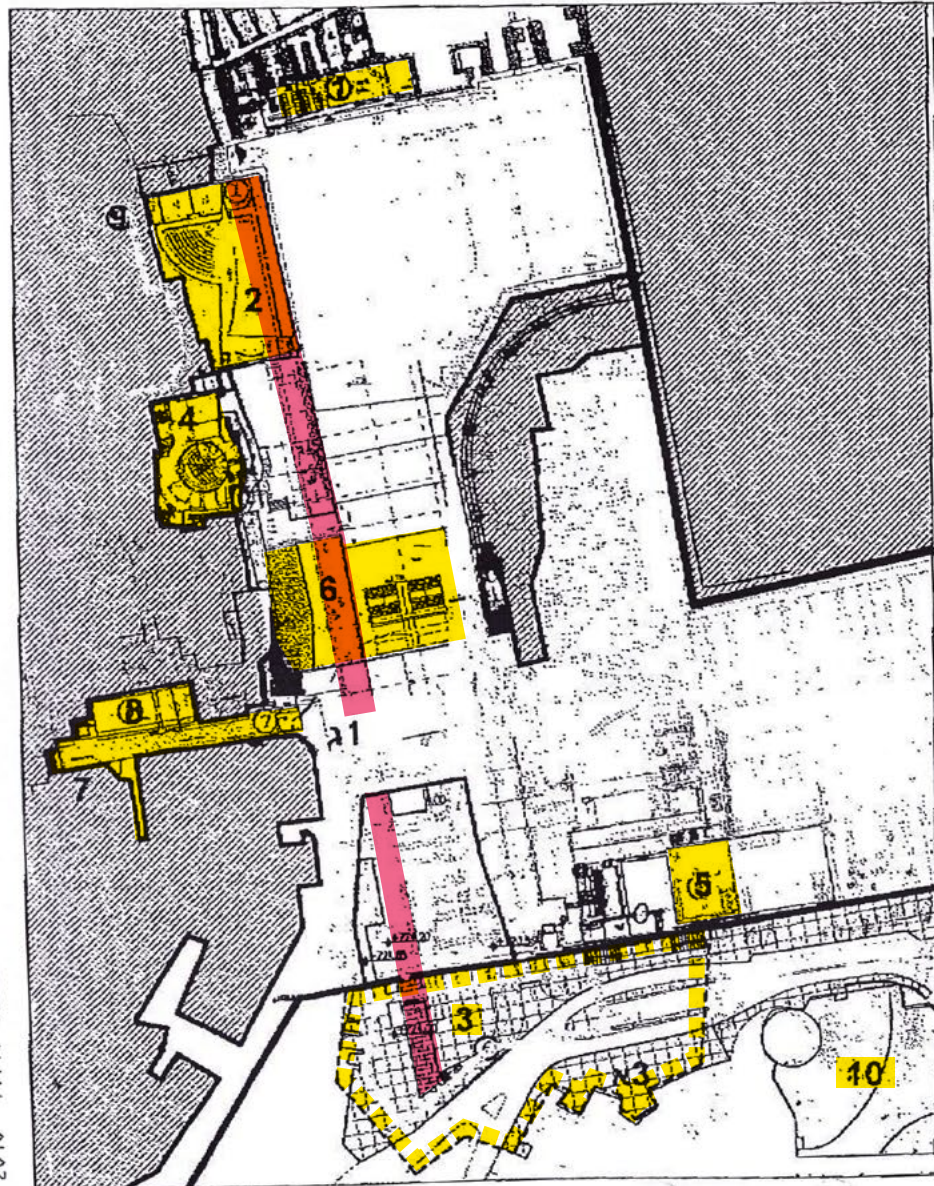
הגדרת החזון

הסדרת קליטת קהל ברחבת הכותל בראיה כוללת

יצירת מרחב ציבורי שיאפשר למבקרים חווית ביקור באופן הראוי והמקובל באתר מורשת עולמית ע"י חשיפה, הבנה, והצגה של השכבות הארכאולוגיות השונות

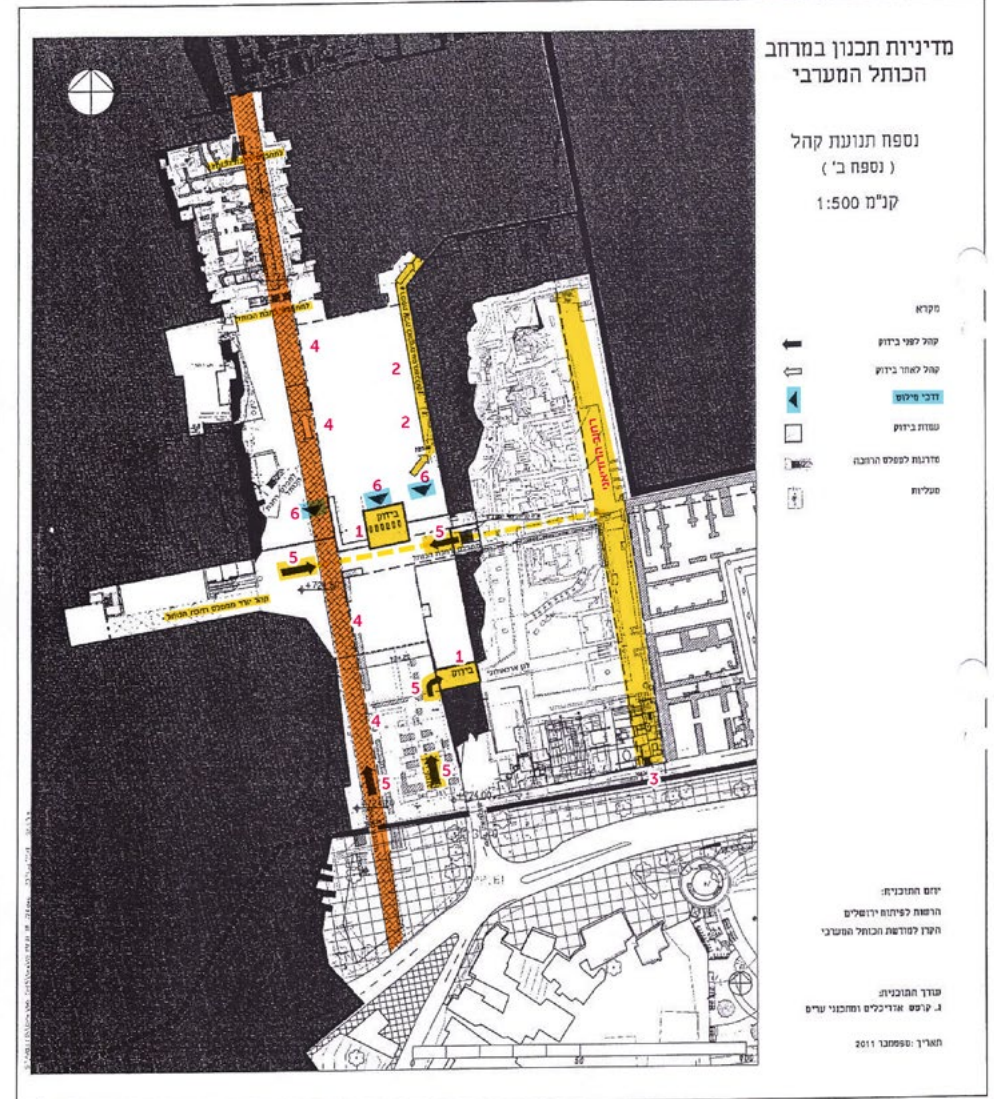
הסדרת נגישות נוחה, זמינה, ברורה וחוויתית למבקרי האתר והערכות לקליטת מבקרים רבים יותר

שמירת רוח המקום ויצירת מסגרת תכנונית ראויה לאתר

נושאי התכנון

פרויקט	תיאור	שטח
1	"בית שטראוס"	1716 מ"ר (944) מ"ר שטחים חדשים; 772 מ"ר שטחים קיימים)
2	"בית הליבה"	2500 מ"ר
3	חניון רכב מורשה תת קרקעי מחוץ לאזור הכותל, רחבה ושיקום מבנים	1200 מ"ר
4	שצ"פ "אש התורה"	כ- 480 מ"ר
5	תכנית פמ"י: הרחבת מרכז דוידזון; הכשרת מבנים קיימים	32.5 דונם
6	מרחב קליטת קהל בשני מפלסים: בידוק, מידע, שרותים	3460 מ"ר
7	מעליות הרובע	360 מ"ר
8	מרכז אנרגיה, שרותים	200 מ"ר
9	שיקום חזיתות מורדות הרובע	
10	מרכז קדם	

מרחב ירושלים منطقة اورشليم القدس JERUSALEM REGION

מען למכתבים: רשות העתיקות, מרחב ירושלים, ת.ד. 586, ירושלים 91004 טל. 02-5377027, 02-2376582, פקס. 02-5371099
P.O.Box 586, Jerusalem 91004 Israel, Tel. 972-2-5377027, 972-2-5376582 Fax. 972-2-5371099
website: www.antiquities.org.il – jeru@israntique.org.il

emek shaveh

למק שווה عمق شبير

מידע נוסף ניתן להשיג באתר האינטרנט של הארגון: www.alt-arch.org

להזמנת סיורים ארכיאולוגיים אלטרנטיביים, סדנאות,
הרצאות וקבלת חומר הסברה ניתן ליצור קשר בדוא"ל info@alt-arch.org
או בטלפון 054-5667299

www.alt-arch.org

